

TRĂIASCĂ 23 AUGUST!

REALITĂȚILE SOCIALE DE AZI ALE ȚĂRII ÎNTRUCHIPEAZĂ ÎNCUNUNAREA ȘI DEPĂȘIREA CELOR MAI ÎNALTE NĂZUINȚE ALE ÎNAINȚĂȘILOR, A CELOR MAI PROFUNDE IDEALURI ALE MASELOR POPULARE DIN ROMÂNIA. NAȚIUNEA ROMÂNĂ SOCIALISTĂ — UNITĂ PRIN COMUNITATEA ȚELURILOR ȘI INTERESELE TUTUROR PĂTURILOR POPULAȚIEI, INDIFERENT DE NAȚIONALITATE — ÎNFLOREȘTE ȘI SE AFIRMĂ TOT MAI VIGUROS, ASIGURÂND FĂURIREA UNEI VIEȚI LIBERE ȘI FERICITE PENTRU TOȚI CEI CE MUNCESC ÎN PATRIA NOASTRĂ.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din cuvîntarea rostită cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la marea epopee națională a Mărdăștilor)

LITERATURA ZILELOR NOASTRE

Zilele festive, ca 23 August, îndeamnă pe cronicarul actualității la bilanțuri sau măcar la retrospectivă, mai mult sau mai puțin cuprinzătoare. Oricare ar fi înținderea unei priviri circulare, ea nu poate înregistra decât unele aspecte ale marilor transformări în cultură, întru nimic inferioare transformărilor de structură ale vieții sociale, politice și economice. Ceea ce impresionează deosebit, în ritmicitatea nouă a literaturii și a artelor frumoase, este colaborarea tuturor generațiilor, participarea generală a creatorilor la noul impuls de activitate. Intenționate pe vechi tradiții populare, înzestrate cu mari talente, care nu o dată s-au impus atenției generale, de la Dimitrie Cantemir la Constantin Brâncuși, literatura, artele frumoase și știința noastră

stau măturte a unui neam viguros, muncitor, talentat, receptiv la nou și dornic să contribuie activ la cultura universală. În anii socialismului, mai mult ca oricând scriitorii noștri cei mai reprezentativi s-au bucurat de o notorietate fabuloasă, „peste mări și țări”, văzându-și cărțile traduse pe meridiane și continente alădădată nepătrunse, în limbi și dialecte nebănuite. Dintre cei dispăruți, Mihail Sadoveanu, iar dintre cei în viață Zaharia Stancu, au fost traduși în aproape douăzeci de limbi diferite și au primit din toate colțurile lumii semne de simpatie de la cititorii lor cei noi.

Trăim sub semnul lirei și

Șerban CIOCULESCU

(Continuare în pagina 2)

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VA!

gazeta

● ORGAN SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ●

literară

Anul XIV Nr. 34 (773) ● Joi 24 august 1967

8 pagini: 1 leu

COMENTAR CULTURAL

Răspîndirea culturii și dezvoltarea posibilităților tehnice de comunicare a textelor în lumea modernă (radioteleviziunea, cinematograful, discul etc.) creează, în mod natural, genuri literare intermediare, aducînd în același timp literaturii un nou și masiv public. Aceste genuri în vogue, cum s-ar putea spune, frecventate de multe ori de scriitorii renunțîți și bucurîndu-se uneori de o vastă audiență, nu solicită o lungă gestație creatoare și nu anulează genurile literare clasice. Reportajul, de exemplu, gen atît de răspîndit, care face apel direct la documentul viu, nu va putea niciodată înlocui romanul sau nuvelele, după cum muzica ușoară nu va putea anula muzica simfonică sau muzica de cameră. De altminteri, în măsura în care noile genuri intermediare devin literare, prin esența lor, își apropie caracteristicile permanente ale genurilor anterioare, astfel în trecut romanul a putut înlocui epopeea.

Documentul viu, elementul cheie în reportajul literar nu este deci un punct de plecare, de la care autorul își ia elanul spre transfigurare, spre înființarea fanteziei artistice în opera de creație. Așadar, nici un veritabil poet nu va deveni vreedată sub semnul mijloacelor moderne de comunicare a facilor versificator la modă, nici un mare romancier un simplu reporter, după cum nici un dramaturg nu va renunța la teatru pentru varietet. E de presupus că acești mari creatori vor înnobi genurile ușoare în cazul în care le vor practica. Cu toate că publicul caută uneori cu mult zel magazinele amuzante, romanele de aventuri, serialul Sfîntul, tirajele anuntor cărți de Argeșul, Blaga, Barbu, Kafka, Hemingway sau Malraux, care se epuizează într-o singură zi, demonstrează că lectura unei literaturi mai ușoare, amuzante, mai puțin preten-

Alexandru BALACI

(Continuare în pagina 6)

LA PORȚILE DE FIER

Foto: GH. VINȚILĂ

ț a r ă

Te desenam țară, pe piept, ca marinarii, — hotarele-ți albastre se-nclucă-n carnea mea, înțit, de-un timp, se-nîmplă să-mi curgă-n vene arii și să mi se ridice metafora la stea.

Aud scandări latine de vînturi și de ape și-aud vorbindu-mi spade cu limbile de fier pe-aici pe unde, veșnic, supremul timp încapă de la jărna-nția la cel din urmă cer.

Te desenam, țară, pe pieptul vîrstei mele cu linii de gîndire și flori de simțămînt, și-apoi, precum școlarii, ți-am așezat drapelul naive dar frumoase, jur-împrejur, cîntînd.

Și te-am rotit prin înnuri. Iar de cu dimineață, semeț, pe stîlpii erei un roșu semn am pus și stea pentagonală la care se răsfăță luminile mature ca-n jările de sus.

Vedeam partinitatea prin timp, ca unghiul mare al razelor răsfîrte din Mare către zări și-ocel preadrept, ca-n epos, nou semn de exclamație între severitate și între încîntări.

Mă duce vîntu-ți liber spre golfuri cu azururi din prag de mîrejie în prag de ev și prag, al tău sint cel de astăzi, de ieri și cel de-a pururi, — de cald ce sint, sint cîntec, — de-nalt ce sint, sint steag.

La ceas de sărbătoare, în orele rotunde cînd umărul la umăr de patrioi mi-l string, cînd steagul mă sîrută, împins de vînt, pe frunte, mi-așez solemn capela pe-ninsul brațului sting.

În verb am pajieri suple și-n ritmuri sacre febre, te-aveam cum nu ești încă, vei fi cum nu te am. Sint inima și țara răsărilor celebre, ființă, seminție și gință sint și neam.

AI. ANDRIȚOIU

CREAȚIE ȘI DATORIE

Din flamuri roșii

Umblam pe corabia neagră-a furtunii să trec de marginea mea și-a genunii.

Fiecare murea în numele lui, libelulă-a cerului, și-a nimănu.

Cădeau, strimbe, frunzele împilării în vîntul verde, albastru, al mării.

Am deschis în noi Poarta nemuririi să-nflorească floarea iubirii.

Balaurul bea, din trupu-i, cucuță... Timpul din flamuri roșii mă sîrută.

Ion BANUȚA

Problemele ce par cunoscute și recunoscute de toată lumea, despre care se știe totul și chiar ceva pe deasupra, se lasă greu convertite în subiecte de articole ispititoare sau în discuții antrenante, aprinse și utile. Conștient fiind de acest lucru, aș dori ca rîndurile de față să nu fie luate drept altceva decît ceea ce ele sînt în realitate, adică transcrierea unor gînduri care mă preocupă de mult timp. E vorba, așadar, despre niște simple notații și nu despre un articol exhaustiv cu pretenția de a expune sistematic și a rezolva „delimitativ” o problemă altă de vîrstă, cu implicații nu numai estetice, dar și etice, cum este cea privind datoria și răspunderea socială a scriitorului. Mă gîndesc că această problemă „universal valabilă” a artei se cere circumscrisă, înainte de orice, în limitele universului nostru de preocupări, ale coordona-

țelor noastre specifice de timp și de spațiu. Și intrucît tot ce facem noi astăzi reprezintă într-un fel continuarea firească, legitimă, a ceea ce s-a făcut în trecut, poate n-ar fi lipsită de sens, înainte de toate, încercarea de a determina măcar unele din trăsăturile specifice ale literaturii române moderne, delimitînd, în funcție de ele, problema, de asemenea specifică, a datoriei și a răspunderii sociale a scriitorului român. Într-un studiu de o rară pătrundere și originalitate, regretatul Tudor Vianu preciza, judicios și argumentat, că pînă la începutul secolului al XIX-lea literatura română trecuse printr-o epocă de recepție a antichității, printr-o epocă umanistă, dar nu se dezvoltase într-o literatură originală, de tipul Renașterii. „Această împrejurare — zice Tudor Vianu — a fost plină de consecințe pentru dezvoltarea literaturii române. Căci

literatura Renașterii, oriunde o întîlnim, a fost o literatură de surse savante și, uneori, o literatură livrescă. Această caracteristică s-a accentuat pe măsura ce Renașterea evoluă spre stîrșitul ei și a constituit un strat izolator între creația populară și cea cultă. Fiindcă Renașterea, ca mișcare literară, a lipsit din dezvoltarea literaturii române, aceasta n-a pierdut niciodată contactul cu sursele populare și cînd a ajuns să dea creații artistice originale de o valoare înaltă, literatura română a păstrat un caracter popular”. O a doua caracteristică a literaturii române moderne o găsea Tudor Vianu — și au subliniat-o de altfel numeroși cercetători — în caracterul ei „milițar” social și național, intrucît marile creații ale ei s-au adresat păturilor largi ale publicului și acestea le-au înțeles și s-au recunoscut în ele. „Atitudinea cea mai izbitoare la

scriitorii români — conchidea Tudor Vianu — este atitudinea luptătoare și sentimentul care-i urmărește mai insistent este cel al participării la viața în trecut și în luptele lui contemporane. Omul solitar concentrat asupra singurelor lui probleme întîlme sau contemplativul disociaț de societate sînt tipuri omenești foarte rar reprezentate printre scriitorii români. Mult mai des întîlnim, printre aceștia, pe omul social, deschis către realitatea socială”. Și într-adevăr, după cum se știe, toate momentele esențiale și uneori cruciale ale poporului nostru, începînd cu Școala ardeleană și continuînd cu răscoala lui Tudor Vladimirescu, cu revoluția de la 1848, cu actul Unirii de la 1859, cu Războiul de Independență, cu răscoalele țărănești din 1907, cu desăvîrșirea unității naționale din 1918 și continuînd cu luptele eroice ale muncitorimii și ale comunistilor din anii grei ai ilegalității, cu actul de la 23 August și cu eforturile de construire a socialismului, toate acestea s-au bucurat de participarea pasio-

nată și devotată a scriitorilor. Este ceea ce a adus scriitorilor noștri o anume stimă populară și respectul public pentru profesia lor — respect care nu cred că se prezintă identic în alte literaturi. În istoria societății există momente cînd un popor își revin sarcini și răspunderi dintr-o parte și dintr-o altă, cînd este chemat să-și împlinească dăruite și visuri seculare, să cucerească noi trepte pe drumul progresului societății, al științei, culturii și artei. Descătușat de exploatare și de prejudecăți, poporul român își afirmă astăzi cu demnitate puternică și personalitate originalitate, specificul său național, preluînd eforturile creatoare, și respectînd specificul altor popoare.

Ideatilor și sarcinilor unui asemenea moment istoric mă înfăptuiesc în fața unei opere, a unei scrieri „realizate”. Tocmai în acest sens, cred, e necesar să fie privite unele practici ale criticii literare cultivate cu ani

Ion Dodu BALAN

(Continuare în pagina 2)

RITUAL

se clădește statornic din temelii
dragostei de țară

mai întâi călciul invulnerabil
glesna sonoră
pe urmă înima deschisă priveliștii
creierul apoi
înfipt în raze gânditoare
măna pentru întoarcere
la tot ce s-a zidit de la-nceput

II

călcii de dragoste de țară
glesnă de dragoste de țară
înimă de dragoste de țară
creier de dragoste de țară
mână de dragoste de țară

III

în fiecare dimineață
pe umeri să te trezești
cu dragostea de țară
cu însăși forma țării
și timp să-i dai și spațiu
și dreptă
cuvânta învîrtire
să nu se despartă munții de sine
să nu se despartă râurile de sine
arborii iarba sămînța
cimpurile ce nașterea o celebrează

PĂMÎNTUL
UNUI NUME

I

o numele țării diafană materie
globul nostru pămîntul nostru
pe care pînăcui materiu ne lasă
dintr-o sferă locuitor pe dinăuntru
pe o sferă mai mare

II

aici este aerul cel mai limpede
cerul cel mai înalt cu puțință
se pot auzi cele mai îndepărtate stele
lumina dă în clacot
suavă
fără aburi
în oglinzi

III

aici se vede înima cea mai vastă
de datină de crez de sărbătoare
cu violet proiectată
și-alți de repede prin trupuri
încît rămin străbunii
atîncați cu umbra

pe firul ei de foc
noi
clipă de odihnă-n vîrf
prilej de-naintare mai adîncă

ILUMINATA
DEPĂRTARE

țara ne vine de departe
cîntă-ntr-un străfulgerare
la flăcără de sămîni
pe grumaze de năvălitori

cu aerul din ele ars
chilii de minăstire
i se înfig în carne
să-i tragă boala neștiinței

privește-o-n chipurile domnilor semeji
bărbații aprigi
intemeietorii de neam
din sfintele lor oase
ajunge doar un os
balanțele ușoare să le facă zob
și iată lutul adunat cu grijă
de pe copita despăciată-a unui zimbru
și plămădit și ars și smălțuit în cană
cînd bei să fii vecin cu zeii

RĂSPUNZĂTORUL
DE ȚARĂ

cine se simte răspunzător de țară
nu se mai gîndește
dacă l-a ales
ori și-a ales destinul
el este spița-roată
raza-n sferă
pe care cade cna mai multă
parte de lumină
mişcarea să se depășească
trează gânditoare

II

fruntea și-o scapără laolaltă
cu munții carpați
cînd cade roua
să sară minereul brusc din piatră
cîm carnea lui cuvintele și adevărul
grele
solidificate
vînturînd marea pînă la orizont
adunînd norii
din mîna lui se-naltă
crește cu patimă
tridentul deltei dundării

în fruntea lui
meteorit de fulger teapăn
doftana-și mai păstrează amintirea

pînă departe-n jur
cu vîile-mbrăcate-n oameni

III

gîndește
lăsîndu-se gîndii de țară
visează
lăsîndu-se visat de țară
țara din el
cu țara cea mare
constelează cerul

IV

își face din grîul proaspăt o clepsidră
și-un sunet de lan viitor se aude
dîndu-i acol
gravitînd împrejurul semințelor
osemeni vulturilor
cu cercurile mari de zbor
crescute lin din centrul
cuibului cu pui

își face din cărbune o clepsidră
pînă începe să se ilumineze adîncul
și nu mai are nici-o scăpare

nici-un refugiu
întunericul mineral
păstrătorul îndoelii

își face din otelul clacotînd o clepsidră
împrejurul ei se coace
plînea pe-o rază
de zeci de kilometri
măsoară timpul
li grăbește clipele
smulgîndu-le magnetic
din neființa lor

își face o clepsidră din cenușă
din cenusa strămoșilor
de cite ori vorbește
mulțimilor în piețe
în stînga lui și-o pune
potrivindu-și
după băcția ei și vorbele și gîndul

RESTABILIRE

el se-nalță în lume și mai spuse

țara e punctul nostru fix în univers
și sprînjul de foc renăscător
măsura suveranității
și a demnității noastre milenare
ființă păstrătoare de sublim
în jurul ei și doar în jurul ei
probindu-i înălțimea

ordinea și zborul
mulțimea capetelor noastre gravitează

restabilise adevărul
și pentru el s-ar fi lăsat
încăodată ars pe rug

DE N-AR FI EL

de n-ar fi el

dar el nu poate să nu fie
el nu este doar unul
el nu mai este de mult unul
n-a fost
și nu va fi niciodată unul

el nu poate să fie singur
născut să fie luptător
și orice luptător
în carul lui de luptă
pe orizont
de cele patru roți urmat
vine-nmîit
multiplicat în cugetul și ochiul
dușmanului învins de la distanță

oriunde-apare
vibrînd înalt
vin sferale întoarcătoare
il urmează cu credință
și i se-adăugă-nmulțindu-l

e înfrățit cu sfera

dar roțile istoriei
dar sferale prezentului
cine mai poate
într-o secundă
să le numere pe toate

asfel devine el ideea de nemărginit
în care țara ne recunoaștem
parcurea-mpreună
cînd toți și toate
laolaltă merg și deodată

CONSTELAȚII

nu-ți puteai țară alege
o formă mai frumoasă decît cerul

selea ta de perfecțiune
rodește-adînc în noi
te duce veșnic mai departe

descoperirea țării
la fel de sfînt
cu descoperirea roții

nici șarpele
nici mărul cunoașterii
de forma ta nu sint străini
păstrată ești întregă
în rotunzimea

cloștii cu pul
aerul nostru cel mai de preț
nerupt nestocabil neoxidat

și orice cap gîndind
se potrivește
ovalu-și leagă
de ovalul țării

brîncuși sculptînd masa tăcerii
în sine retrăia
desigur
măsura ta perfectă
alt de bine-nvecinîndu-se cu stelele

cu înima să semeni
cu gura de finitînd
ori de clopot
cu ceasul cel mai mare

un steag înfipt pe culme
cu haru
cu cadranul tău solar
reține ora de amiază

GURĂ PE GURĂ
DE RAI

și nu-ți puteai alege
drept clipă-a nașterii
un anotimp mai fericit
decît fecunditatea verii
lumina ei matură și-mplicită

august de inimă
august de țară
vîrstă tină
vîrstă de venit
pace de stirpe
august de stemă
fie îți cîntă și ji se-nchină
cîntecul meu
obraz pe obraz
ochi pe ochi
gură pe gură de rai

ODĂ ROMÂNIEI
SOCIALISTE

te-ncrede cît veșic în fiecare clipă
feciorilor tăi veșnic fii mamă și iubită
în ochi lumina verii înaltă pe orbită
văzduh mai larg și-albastru și spornic
în aripă

cutează te înaltă în sine liniștită
nimic nu piere-n goluri nu-clînă în risipă
nici zborul nici poposul nu se consumă-n
de viitor cînd harta adîncă și-e gîndită

ocean sau cer străbate încașgă-te-n
mișcare
cu cîntec umblatului cu fape cîntă pînă
lumina pînă-n oase făptura să-ți măsoare

preschimbă-n floare rară izbîndă
dar și chinul
împropătează-ți chipul în toți și-n fiecare
cunoaște-te urmîndu-ți neabătut destinul

OCHIUL CICLONULUI

„Nu poți privi în Soare și în Moarte” — spunea un cugetător. Nu pot privi nici cu ochii amintirii în Ochiul cicloului — fără să nu lacrimare pe dinăuntru. Despre moarte nu-ți amintești niciodată cu plăcere.

„POFIȚI ÎN LARG: VIN DOUA CICLOANE!”

Sint la pupa minierărilor „Hunedoara” și privesc hamalii îndienți din portul Madras cum, pătrunși de evlavie, fac „ritualul primei cotate” (cupa macaralei). Cineva înfășoară cîteva banane într-o frunză de palmier pe care le pune pe minereul roșu din cotadă. Agentul comercial Shashi Ruia sparge o nucă verde de cocos și-l împrăștie laptele peste banane. O ofrandă adusă zeilor și o rugă prin care hamalii cer să aibă noroc la încercatul mineralierului și să fie fericiți de accidente. Se aprind cîteva luminări și un hamal bătrîn ne face zbangniul norocului între sprincene muindu-și arătătorul într-un praf roșu. Cotada este răsturnată în magazia navei și ofrandă dîre sub bulgării de minereu. Minunatele trupuri în hamalii din Madras! Aproape goi, c-un petec de pînă dinăuntru, răsucesc torsuri mușchuloase, brațe puternice, mijloc subțiriat, coapse și pulpe prelungi pe tăipi late. Sint plini de praf roșu de minereu de fier și sudoarea le lasă pe trup dire ca de sine. Soarele tropical îl piriolește, dar el muncesc îndrîjii și în loc de tutun mestecă betel și scuipă foc purpură, singe. Le cer puțin betel.

Își arată dinții dezgoliți în zîmbete voioase. Unul îmi oferă o frunză verde („pan”) și altul îmi dă o pastă albă de var stîns („chunam”) și-mi arată cum s-o întind pe suprafața frunzei. Altul îmi presară pe frunză mieji de alună („supari”) și fire de tutun. Fac un ghemotoc din frunză, mestec și salive bogat foc, purpură, singe. Are un gust piperat-aromat. Hamalii îndieni mă laudă și mă încurajează în zărlul lor tamilandez arătîndu-și dinții de fildeș proaspăt. Le dau ligări „Carpați” și-i întreb cîtă țigă pe zi. Patru-cinci „rupii”. Ce pot cunătura cu patru „rupii”? Un kilogram și jumătate de orez. Au copii? Fiecare îmi arată c-o mîna sau cu amîndouă: 4, 5, 7, 8.

Un agent de la căpitanie urcă pe scelă, mă salută și mă-ntreabă în engleză dacă sint căpitanul vasului. Îl conduc în careul ofiterilor unde aerul condiționat e o binefacere. Vardă îl anunță pe comandant care coboară din cabină, urmat de șeful-mecanic și de secund. „Sfînta treime” e gata să-l asculte pe omul căpitaniei portului Madras. Acesta s-a răcorit c-un pahar de borviz rece și arătîndu-și dinții de perle roștete: „Sinteză navă puternică, aveți stație radar, vă rugăm să pofiți în larg: s-au anunțat două cicloane. Acum 24 de zile un alt ciclon a măturat coasta Madrasului”. Mi-am arăd aminte de cele două eavate, două carouri, grecescul „Mari Hora” și liberianul „Stamati”, zvrîlrite pe plaja din fata fortului Sf. George de cicloul din 3 noiembrie 1966. Epavele ruginise, erau ruse în două de vedea marea prin bordaje și ciorele își făcuseră cuiburi pe catarge. La intrarea în port un remorcher japonez fusese izbit de dig și scufundat.

MONTAM PISTONUL REPEDE ȘI BINE

Afurisitele de cicloane ne-au surprins cu pistonul motorului și două supape afară pentru decarbonizare. De fapt trebuia să cerem permisiunea căpitaniei pentru demontarea motorului. Dar de ce să-lăm cu minile-n sine? Măi bine demontăm șapte supape și pistonul și asta muncim! pe seară. Dar iată că două uragane piridalnice vin, vin ca nebunele spre Madras! Și deșteptul de agent al căpitaniei ne-a pofit în larg. Comandantul alb la față îl întreabă pe șeful-mecanic Valeriu Mares: „În cît timp montezi pistonul și cele două supape?” Șeful-mecanic are răspunsul pe buze: „Tre-i ore!”. „Pe brînci, șeful-mecanic! În motorae mi-î toată nădejdea”. Mares își zise „Depozit-de-voioșe”, zis „Tatăl motoarelor” zîmbește voios și cheamă la interfon mecanicii și motoristi. Goi pînă la briu, scaldăți în ulei, vasilină și sudoare, oamenii din „ladul de sub punte” au muncit pe brînci, și repede și bine, trei ore în șir. La ora 15 sintem gata de drum. La 16 h vine pilotul indian la bord și două pe morcher „Palari” și „Penari” pe scot în rădă. E o forfotă drăcească. Vasele mari ies din port, cele mici intră la adăpost. Vreo treizeci de nave din rădă își pun oada pe spinare și pornesc spre Sud, spre insula Ceylon! Alle nave rămîn pe loc ciuind urechile radiotelegrafiei. Stațiunile meteorologice din Ceylon, Mauriciu și Madras anunță: „Ti-ti-ti-ta! Ta-ti! Două cicloane din SE spre NV, viteza de rotație 15 noduri,

viteza de translație 60 noduri”. Navele pîndesc starea pe mare și evoluția cicloanelor pentru a lua o decizie ultimă: fuga spre Sud sau spre Nord. Fuga e rușinoasă dar e sănătoasă. Fugim și noi cu „Hunedoara” spre Ceylon. Vreo patru nave mai mici fără stații radar se iau după noi. Nu li se văd pavilionete, dar li putem numi de naționalitate marinară, heimatolosi, vînturînd-lume. Marea, adică Oceanul Indian, Golful Bengal, se zburlesc amîndouă deodată. Piere în neguri Madrasul cu siluetele parodelor și cele două furbare cărți de vizită: epavele „Mari Hora” și „Stamati”. Mai toate barabaftele care se scufundă sint liberiene sau grecești. Blestemul să cadă asupra armatorilor! Dar ei sint undeva în Europa iar navele lor aici, în așteptarea cicloanelor. De la motorae m-am dus în cabină și mi-am „amarat” (adică legat) tot ce-ar putea să se miste sau să oscileze din perete în perete. Urc la cabina-de-comandă situată în „castelul comenzii” (fatada unui bloc cu șase etaje). Secundul Nicolae Boboc, timonierul Vasile Fintînă, Teodor Cristea, Dobre Cocos, ofiterul de cart Pravidno și comandantul stau stane de piatră cu ochii atînțîți pe mare la valuri și direcția vîntului. În cabina hărților, ofiterul III Popescu Aristotel („Popică”) a schițat pe hartă drumul probabil al cicloanelor după datele și coordonatele geografice primite prin radiotelegrafie. Ce se făceau oare strălucimii prișteri de pe caravale și fregate cînd n-aveau nici T.F.F.? Intrau în ciclon sau taifun de-a oarbă! Căile maritime sint marcate cu epave și schelele de străvechi marinar. Mergem în Sud timp de cinci ore. Marea e rea. Valuri soumegă de mlînie spîlînd puntea dintr-un bord într-altul. Stația de radiotelegrafie ne anunță: „Primul ciclon evoluează în direcția cunoscută. Si-a micșorat viteza. Se va sparge pe coasta Madras”. Popică din camera hărților calculează, măsoară și compasul: „Sintem în travers de ciclon”. „Bravo, Popică — îi zice comandantul. Dar ce se aude cu al doilea?” Popică dă din umeri. Adică, nu se știe ce pămîntul. „Al doilea a făcut stînga-mprejur cînd a auzit că venim noi” — gîndește secundul Boboc. Nimeni nu-î răspunde la glumă. Comandantul Vasiliu, un moldovean scund, bine leagat, calm (are vreo treizeci de ani risioși pe mare) pîndeste neliniștit vîntul de afară (direcția, puterea lui) și săgeata neagră a barometrilor. Vîntul și barometrul, barometrul și vîntul. O ureche la vîntul de afară al vîntului și altă ureche alungită cu un megafon invizibil spre usa deschisă a cabinii radiotelegrafistului Iulius Ionescu zis „Ureche electronică”, alt lup-de-mare. Comandantul își zice în gînd: „De Scila am scăpat, să văd ce facem cu Caribba”. Privirile îl sint atrase magnetic de săgeata neagră-albastră. I s-a părut că s-a urnit. Nu. E neliniștită. Pupilele i se lărgesc enorm. I se taie respirația: săgeata albastră-neagră se mistă, alunecă, fuge ca o furnică: 1 milibar, 2 milibari, 3 milibari! Se-ntoarcă la ceilalți din comandă. Nimeni n-a văzut fuga săgeții. Perde secundul Boboc. Prin lumina slabă se străpung din priviri. Se-ncreabă simultan, mutesle, print-un alfabet Morse al privirilor, al inimilor: „Ce facem acum? Ne apropiem de ciclon!” Comandantul cu voce domoală, moldovenească, de parcă ar spune „bun este vîntul de Bucium” poruncește: „Banda stînga!” „Banda stînga!” — repetă timonierul Fintînă și întoarce cirna spre stînga și navea începe să vină încet spre stînga și facem rondou pe mare. Mă uit spre pupa, la „soseaua de clăbuci” a stajului fosforescent în apa neagră ca smoala.

Acum fugim spre Nord, ne-ntoarcem la Madras. Mă uit la fetele ofiterilor din cabina hărților. Stau aplecări pe „cicloul” de pe hartă. Popică oftează: „Sintem hații dacă ne taie drumul sau dacă ne-așine din urmă”. Motoarele merg ceas. Inima navei este sub punte. Acolo unde tropotă, galopează herghelia celor 11.500 cai-pute. Fugim cu maximă viteză. Poate că cicloul va trece prin pupa și se va sparge pe țărmul Indiei. Fugem din a oarbă și de-a surdă. Fugim de la 22 h pînă la 0 h, cînd barometrul scade și scade vertiginos 3, 4, 5 milibari! Cicloul a mers cu noi paralel și la 0 h 30 în noaptea de 28 noiembrie 1966, urmîndu-și parabola lui și învîrtindu-se țîțire ne-a tăiat drumul. „Titrezul” cîlonic avea o arie de 100 mîla marine (cam 200 km) alungîndu-cu 60 noduri (cam 120 km pe oră) și răsucindu-se în sine cu 15 noduri (cam 30 km pe oră). Cifrele nu spun mare lucru.

DIN OCHIUL CICLONULUI

As vrea să fim în același timp în mai multe locuri: aici, la cabina-de-comandă, în pîntecul navei, la motorae, în iniuile

tuturor de pe navă și în inimile celor dragi de acasă. Nave „Hunedoara” (unul din cele opt minerale de cite 25.000 t construite de japonezi la Ynnochia) seamănă cu un berbec-de-bronz care bate la porțile cicloului. Porțile sint de apă ridicată în virte pînă în cer și din fulgere violete coborîte din cer pînă în adîncul oceanului! Porțile și zidurile sint groase cam de 10 noduri (20 km) de valuri tencuite cu fulgere peste valuri. Mă duc în infirmeria navei unde se aude un huruit silistrul. Doctorul navei, Garabet Musici, ambarcat pentru prima oară, are rău-de-mare în cabină. Aici în infirmerie e o harababură de nedericis. Din dulapuri și sertare s-au revărsat pe podea fiole și seringi pisate de scaune răsturnate și scuipători care huruie în rostogolire. Salvez ce se mai poate salva și întepeneș scaunele sub birou și într-patru. Un fulger de culoare stînjeneilor îmi la vederea. Parca Moartea se uită la mine prin orbitele iubitorilor din infirmerie, se uită cu ochi de fulgere violete! La lumina altui fulger văd ușa din capătul culoarului fără oblonul de metal. Apa năvălește țîșnește prin ușa. Îmi iau inima în dinți și încerc să deschid ușa pentru a trage oblonul metalic. Apăs pe clanță, împing cu umărul. Parcă cineva împinge pe partea dinafară. Da, împinge apa și vîntul împîșne de adîncul ființe mele: „Bravo, marinar!” Dar vocea sciitor de bord. Comandantul, cu vocea lui domoală, ordonă: „Cineva să meargă la pupa să vadă ce-î! Pregătiți pompa-de-incendiu!” Sintem „încrustați” ca musca în chihlimbarul apelor muncite de ciclon. Valurile sint cît biocurile, niste blocuri mișcate de un cutremur: tangam, rulăm, dansăm, mergem pe sîrmă bandajă pînă la maximum și sub noi se cascade prăpăstia iadului rece, și deasupra se cascade stihile genezei și ar fi de ajuns un bobirac în coastă sau sub chîlă să ne răsturnăm și să ne ducem glonț vreo 7-8 km în Golful Bengal! Și culmea ironiei: sintem amenințați de incendiu! Vom arde de vii între ape, între popoi de sus și popoiul de jos! Pe toate pîntecul curge în cascada apă, apă sărată. Sintem o ființă romană și fiecare convertă este o cupă care revărsă apa în cupa mai largă de dedesubt. Cînd am ieșit din cabină lăam văzut pe șeful-electrician, uriașul blond și ursuz, Mihai Dinescu, „nea Mișu”, alt lup-de-mare. În aceeași clipă s-au deschis încă două uși pe culoar. Șeful-mecanic, șeful-telegrafist și șeful-electrician s-au privit în ochi. Le-am citit atunci gîndul pe chipul. M-am îngrozit. „Eu mă duc să văd ce-î la pupa!” — a zis „Depozitul-de-voioșe”. „Eu mă duc pe la motorae!” — a zis „Depozitul-de-voioșe”. „Merg și eu la motorae: acolo este drumul spre Constanța!” — a soptit „Ureche-electronică”. Eu, rapusdul marinarilor, care n-am putut închide un oblon în ciclon, m-am retras descumpătat din calea acestor trei lupi-de-mare. Mi-î cludă pe mine. Cîl mai am moralul ridicat în „mărul” castargului și încă n-a căzut în bernă, să mă duc la doctor. Sămintul, ce-o fi făcînd? Sintem vecini de cabină. Merg cum mergem un pătânjen țîndu-mă mai mult cu minile. Deschid ușa „cabinetului medical”. Doctorul e în pat, sălăit într-un cot. Îne cu amîndouă minile spărtur scaunului greu. Roteste ochii albi și îneagă: „Scaunul asta! Vrea să sară peste mine în pat!” „Scaunul asta!” parcă ar fi „jaguarul asta”, „tigru asta”. Iau scaunul și-l arunc sub birou întepîndu-l. „Doctore, ridică-te puțin și uită-te pe fereastră. Uită-te la prova, la troienele de clăbuci și spumă, uită-te acum în lumina fulgerului!” Uită-te, omule, că n-o să mai ai ocazia să vezi!” „Nu, nu trage perdeaua!” — suspină doctorul. Vai ce furtună, ce furtună! „Ce furtună, doctore? — mă grozăvesc eu. Sintem în ciclon!” „Sî e mai rău decît în furtună?” Rămîm perplex. Nu, în ciclon e ca într-o barcă pe Floresca, iar în furtună e ca într-o barcă pe Herăstrău. Îl las pe doctor în pace. Mă catăr pînă la comandă. Apa năvălește, țîșnește prin ușile din borduri. Întuneric brazdat de fulgere violete. Calc pe planou și sint apă peste glezne. Încinometrul — clic-clac! clic-clac! — arată 30° bordur,

50° tribord! În tempesta nu depășește 30-35° de înclinare! Un bobirac și... Avem vreo 8000 t de minereu la bord. Oare aceste 8000 t îi dau stabilitate mineralierului? Dar dacă eram „ful” cu 28.000 t? Fulgeră și plouă apă sărată. Nava pare un cranțu gigantic cu ochi mulți, rotunzi, iubitorii străfulgerate. Un gînd de autoamăgire: Bine că mi-am trimis poemele despre Persia acasă, din Singapore. Le-am scris traversînd a doua oară Indianul. Moralul îmi cade în bernă. Drag de mine, mă autoflageliez: Mai mare rușinea „Argintării” nu-s oameni ca și tine? Cobor țrei etaje în „ladul de sub punte”. Ofiter-mecanic Florin Bran — un lungan ciolanos — stă întepînd cu umerii în perete și picioarele înfipte în tabloul multicolor din cabina-de-comandă a motoarelor. O simfonie de becuri verzi și roșii și o simfonie de buzere (sonerii de alarmă care anunță avarile la agregate). O lumină roșie și un zumbăit strident îl anunță că s-a înfundat sorbul de la santina-pupa. Carturile s-au dublat încă de la 12 h, 30. Îl face semn motoristului Virgil Ruiu să meargă și să desfunde sorbul. Merge cu el și Vlădu. Din santina izvorăsc damfuri de motorină și gaze. Motoristul Ruiu c-o mină desfundă sorbul și la fiecare balans voma. Aici în gazele din santina poșă și fii și Lup Larsen că tot ai rău-de-mare. „Dară nu te ții bine — îmi strigă în ureche Bran — alunece pe panouri ce pe schiuri!” Mase de apă sărată de pe covertă năvălesc pe tromba și apoi cad peste motorae. Tromba în loc să absoarbă aer, absoarbă apă pe care o revărsă peste motorae.

CALM-PLAT ÎN CICLON!

Sint că moralul îmi cade la glezne. Mă trîsc în cabină și mîi întind în pat. Ceva rece ca o reptilă mi se furizează în inimă. Cred că-n astfel de clipe țî se albește părul. Nu mai vreau nimic. Totuși un gînd mi se aprinde ca o lumină de alarmă și de speranță. Dacă se răstoarnă — îmi zice — deschid geamul și... Dar rechini cu trei șiruri de canini? Dacă așa avem puțină voință mi-ăș scoate centura-de-salvare s-o am la-nemîni. Doctorul o avea în pat. Era roșie-roșie ca focul. La ce-î folosește centura-de-pluță cînd rechini îi foarfecă picioarele? Dar bărci-de-salvare? Nici generații din cer cred că n-ar putea lansa acum o barcă-de-salvare la apă. Cînd ar fila balnearul, barca, la un balans, s-ar sparge în fîndări și ar azvîrli marinarii din ea cum zar boabele dintr-o păstăie. Din „sinistrul” se scapă doar în tanezia romanțierilor care văd marea de pe falează. Aude vocea lui „neea Mișu” (uriazul blond și ursuz): „A fost un scurt circuit la tabloul de la comandă din cauza balansului și atunci a apărut „incendiu la pupa”. Parcă nu ne mai balansăm. Mă uit afară pe geam. Mă frec la ochi. Marea e calmă, cerul senin scăpărînd de stele. Am ieșit din ciclon? Sau sintem în mijlocul lui? Cum? Și în mijlocul unui ciclon este un ochi de liniste? Alerg pe scrii în cabina-de-comandă. Mă apropiu de ofiterul Pravidno și-i soptesc: „Bătrîne (are 25 de ani) am ieșit din ciclon?” „Bătrîne, îmi soptește ofiterul, sintem în mijlocul lui”. „Bătrîne, n-am putea rămîne în calm-platul lui să navigăm laolaltă înfrății pe Golful Bengal?” „Asta-i o metaforă poetică. Dacă am rămîne mergînd în el și cu el ne-am pomeni zvrîliti pe plajă!” Ce „Mari Hora” și „Stamati” îmi spun în gînd. Calm-platul dir ciclon mă îmblie la filozofare. Deci cicloul alergic și se învîrte în jurul nostru, Ter-a se-nvîrtește-n jurul ei și în jurul Soarelui. Cele nouă „Pămînturi” se-nvîrte în Cerul Zodiacului și acesta se-nvîrte odată cu Galaxia noastră. Și totuși este undeva, într-un colț al inimii mele un loc liniștit, un calm-plat în jurul căruia alergic vijelios: cicloul, planelele, sorii, galaxiile, Cosmosul!

Apoi iar cicloul se face simțit și jos și sus și-n afară și-năuntru. Un singur om la bord din cei 46 a dormit în timpul cicloului: inginerul japonez Murachi. (Nava este încă în anul de garanție). A dormit liniștit și parcă sigur de vasul construit în Gi-Pin-Goa, adică pe chinezeste „Tara-Soarelui-Răsare”. Cînd am ajuns în portul Madras, am aflat că șase mii de case căzuseră măturate de ciclon! Cele două epave de pe plajă fuseseră întoarse și rupte și mai rău. M-am aplecat din pat să scot din cheson centura-de-salvare. Parcă am pipăit o cobră pe gusa-l lață: centura-de-salvare nu era acolo! Cabina pilotului nu e prevăzută cu centură-de-salvare, și cabina pilotului putea să-mi fie ultima locuință din adîncul Oceanului Indian, Golful Bengal.

George DAN

PE DRUM LUNG

N-am dormit două nopți la rând, mi se închideau ochii și aveam mereu vedenii, ca-n copilărie. Când aveam febră, eram cu toții ca într-un cazan incandescent, zburam, înjuram și executam ca-n vis.

— Ascultă, bătrâne. Oricum, dar drumul ăsta trebuie să-l faci. Ne-am înțeles? La compania de mitraliere, colțul pădurii. Mergeți doi înși. Tu, ăsta, cunoști drumurile... Feriți-vă. De ce n-ai puscă? m-a întrebat ofițerul. Dați-i o pușcă. Nu se poate...

Cel cu care mergeam era civil. Om la treizeci, poate treizeci și cinci de ani. Obraz înțăr, însă pleșu ca bunicul meu. Mă întrebam de ce nu-și pune o șapcă. Îl chema Mănișor Petrică și se refugiase din Ardeal.

Am făcut un ocol destul de mare, iar eu pe drum mi-am adus aminte de bărbos și de sfatul lui, păindu-mi rău că n-am dat mai devreme de Mănișor ăsta care știa toate drumurile. I-am spus că am permisie, că trebuia de mult să fiu pe acasă, unde poate-i liniște.

Petrică începu să ridă.

— Liniște, bădiță, acum mai cu seamă?

— Înțeleg că aici nu-i. Văd. Sint nemți.

— Și pe-acolo, pe la dumneata-i tot așa. Nu-i loc unde să fie liniște.

— Atunci pacea?

— Vine și ea, n-ai grijă. Întâi să-ncheiem niște socoteli și-apoi vine și ea.

— Oare ce-or face ai mei?

— Nu țî-ăș putea răspunde. Mă întreb și eu, bădiță-Ilie, ai mei ce fac? Nu-i mult și poate-i văd, că de mult nu i-am văzut.

Treceam pe uliți înguste, cu hărtoape presărate la fiecare pas.

— Uite-ășa. Mi se năzare că-s acasă, în Cluj. Hai, s-o luăm pe-aci. De meserie-i tăbăcar, îmi spune el. Au vrut să mă încorporeze și am fugit. N-am vrut să putrezesc în vreun detașament de muncă.

N-avea nici treizeci de ani, precum se vede.

Am ieșit într-un drumăș, între porumbi. Petrică a oprit calul. L-am legat de-un copac și am luat fiecare câte-o ladă de muniție. — Compania e la dreapta. Vezi să nu cazî în apă. Vino după mine.

Gîfiiam sub povară. Eram sleit. Am zărit departe, duna viorie a zilei care se năstă și pe obraji nerași adierea răcoasă a dimineții. Dar n-am auzit împușcăturile, primele împușcături. Am simțit numai că se întâmplă ceva, pentru că se oprise Mănișor și mă scutura de braț.

— Trîntește-te jos, n-ai?

Și i-am văzut pe nemți. Semănau cu Klaus, cu bavarezul care se scâldea în Dezna, și căruia îi plăcea supra fierbinte, sorbită cu ochii pe poze dezamățate. Poate nu semănau cum credeam eu, purtau căști verzi și erau trei la număr. Mănișor m-a tras din nou după el. Lădițele le tiram înapoi.

Din dreapta se-nțetă alt foc. Cunoșteam călăntănitul mitralierei: Un fior mă străbătu din creștet pînă-n tălpi.

— Mai ajung vreodată acasă? m-am întrebat.

Mănișor începu să injure:

— Ne-au prins la mijloc. Trage lada aceea odată.

— Să le aducem și pe celelalte, aici.

Să le aducem. Drum pe brînc și nu-l mai zărim pe nemți. Tăcînesc în stînga, un pic mai departe. Nu-i vedem. Tirîm câte două lăzi.

— În sfîrșit. Paștele și dumnezeii. Ne-nghesuiau...

Abia acum mă întrebă Mănișor de unde am rachiu.

Am intrat și noi în tranșee. Erau săpate de curînd. Le-am săpat noi, în prima noapte. Acum le foloseam tot noi. Compania avea trei mitraliere și patruzeci de oameni. Dar i se spunea companie.

— Căpitanul Dascălu purta tunica lui veche, cu care-i plăcea să meangă la pescuit. Sta cu spatele spre noi. Nu m-așteptam să-l văd și încercam benzile. Mănișor s-a apropiat și l-a întrebat unde să așezăm lăzile. Abia atunci l-am cunoscut. Genele-i erau prăfuite, elipea des și glasul îi ruginise parcă.

— Așa execuți tu ordinele, Ilie? N-ai luat accelerații?

Se-nvoare spre Mănișor, ștergîndu-și genche de praf.

— Mie-mi pare bine că l-am pierdut.

Am rămas acolo pînă către amiază.

Adică pînă cînd a căzut dom' căpitan. Era tot cu spatele. L-am văzut că se îndoaie, scapă binocul. Credeam că vrea să pună mîna pe bîdon, că și-o cobora înțet, întocmai ca atunci cînd cauți ceva și vrei s-apuci între degete. Mîna nu cobora, nu, cum am crezut eu, ea cădea căci degetele s-au răsfrînt și s-au adunat apoi ca un clește în pămîntul săpat de noi. N-a gemut decît în clipa cînd l-am așezat cu fața în sus și i-am descheiat tunica învechită. Și nu era un gemăt. Aduca mai curînd cu ofșatul unui om dormind adînc, toropit, care nu vrea să fie deșteptat din somn.

L-am dus pînă la șosea, cu doi brancardieri. N-a deschis ochii. De-acolo, cu Mănișor ne-am căutat calul și căruța, ieșind pe alt drum, în orăș.

Duminică seara am intrat la mine acasă. Ziceam, în gîndul meu că s-a isprăvit, am apucat să gust și eu din cupa cu pelin a războiului. Feciorul cel mare plecase în Turmu, cu nu știu ce transport, al doilea se afla la bală. Nevasta s-a uitat mirată la mine, deabia într-un tîrziu începînd să plîngă. Mănișor a avut dreptate. Nici unul meu n-a scăpat fără rani. Vitele ce-au rămas și n-au apucat nemții să le ia, erau împărășiate prin pădure, oamenii le căutau acum. Adică ce se spun eu, oamenii. Copiii din sat, ei colindau pădurile să le descopere, sălbăticește, înspăimîntate, în cine știe ce desigur.

Casa mea, domn elev, casă bunsoară, de pămînt, cu o grădiniță în spate. Găsesc toate la locul lor, oarecum împușinate, micșorate, ca și cum s-ar fi chircit de poveri neștiute și casa și grajdul și păstul. Gardul stîrbise și el ca de durere de dinți, salcîmii au fost tăiați. A venit și vărul meu de-al doilea. Slăbise și-i crescuseră pungi sub ochi. Negul din bărbie avea tot trei fire de păr, cum știam. Am stat în seara aceea de vorbă pînă tîrziu.

Am încercat, ajutat de vin, să culeg părțile bune ale lucrurilor. În lumina înșelătoare a băuturii hotărîm să nu mă întorc la unitate. Cum s-ajung acolo, cine m-ar putea sili să ajung într-un loc spre care nu circula trenuri? Vărul meu înteece focul, zicea că s-au întors mulți pe-acasă, că desigur o să vie demobilizarea, că s-a isprăvit cu neamțul și să nu-mi fac grijii. Cu antoneștii s-a zis, au pus mîna pe ei și-o să fie judecați. O să fie legi noi și-apoi eu am luptat de-ajuns. Ai

patruzeci de ani, mă omule, și trecut prin două războaie. Vărul meu dovedea că știe multe. Pe la el pe la moară se vîntură lume felurită, au început să vină gazete în sat, învățătorul cel bătrîn și-a adus acasă radioul confiscat și ascultă știrile, sint și doi comunisti în sat și se vorbеше de pămînt, de reparații la fabrici și la drumul de fier.

Așa m-am judecat și eu, așteptîndu-l pe băiatul mai mare să vină acasă de la Turmu. Să ne vedem cu toții laolaltă. Cum s-ajung iar la Arad? Școlile de ofițeri se desființează, spunea cineva că a auzit el cu urechile lui. Elevii sint trimiși la unități. Am spoi grajdul, casa, pe dinafară, am încropit un gard ca lumea către uliță, am adus niște lemne din pădure, am dat de urma vacii, mă pregăteam de cules păpușoilor. Începeam să uit, că omului nu-i trebuie multe pentru treaba asta. Mi-am îmbrăcat hainele vechi, țărănești, nevasta m-a fericit c-o cămașe nouă, mi-am curățit pălăria de came și m-am mulțumit cu bocancii cazoni. Serile ne stringeam la cîte unul, dam de dușcă vin nou, încă piscind la limbă, flecărînd. Se rățacea și cite-o gazetă prin sat și învățătorul cel bătrîn lîpsea rar de la astfel de adunări. Mai ales îi așteptam în astfel de seri pe noi veniți. Știam, binecîntele, cine a picat în sat după casa în care s-auzeau plîsete, gâlăgie. Numai de știri nu duceam lipsă. Unele se băteau cap în cap, pînă ce se încurcau în așa hal încît simțeam nevoia să ne limpezim cu vin.

Pînă am ajuns să mă cert cu vărul meu, morarul. Între timp s-au deslușit în mintea mea cîteva semne la care nu le dam de urmă, nu le înțelegeam bine. Primarul, Goliianu, vine să mă trimeată pe mine cu un transport. Ce transport și de ce tocmă eu? Mai nimic, niște grîu și-apoi n-am făcut de mult prestație. Stai, măi omule. Eu sint militar în permisie, nu-s demobilizat și-apoi ce-s eu de vină că de cinci-șase ani nu știu ce-i air lăsa la vatră? N-ai în sat mobilizați pentru lucru, din cei scutiți, cu bilet cu dîngă? Am patru copii, nu? Nu tot tu l-ai trimis pe cel mai mare cu un transport și copilul nu vine acasă? Nu s-a dus niciodată în prestații nevastă-mea? Ai scutit-o vreodată? Voi ați stat aici, acasă, la adăpost, v-ați in-

asta așteptau: să fiu dat dezertor ca să mă doboare. Unii-și găseau unitatea pe drum, alții aflau că pe 26 îl găsește la 95, că s-au contopit regimente...

La Brașov în gară am primit de mîncare. Oamenii s-au înghesuit să afle unde e comandamentul. Eu am întreat de-un tren spre Arad...

M-am lipit de-o unitate de artilerie care mărșăluia spre Deva. Pe un cheșon. De-acolo am luat-o pe jos, pe lingă apă cu un bărbat din Sintana. Bărbatul acesta pierduse un ochi și era lovit rău la mîna stîngă. Doctorii l-au trimis acasă. Ne-am cunoscut lingă gara din Deva și zicea că el știe drumul.

Așa, pe drum, am aflat de Păuliș și Radna și mi-am adus aminte de dumneavoastră. Nemții încercau să intre pe Mureș în sus. Se băteau și la Iernut și la Oarba. Se-nchegase frontul, iar eu eram ca pierdut, împreună cu omul acela fără un ochi, din Sintana.

M-am născut se vede, să car muniție. Am făcut treaba asta cu Mănișor, o făcăm acum cu bărbatul din Sintana. Cîteodată rîdeam. Ce-ai făcut, bade, pe front? Am cărat muniție, asta am făcut. În furgoane, în spate, tîrîș, cu lada, cu sacul, cum se nimerea. Am descărcat vagoane, am împins cheșoane împotmolate, am purtat elevi din Radna, rănii, în tîrși, sau pe umeri, am fierț fasole, am cules pepeni și poame, am căutat tutun, medicamente, pînă pentru pansamente, am tăiat vite, am încercat cărbuni, am făcut și pe poștașul. Am sculat mai cu seamă ce se spunea de bătălie, de felul cum muriau băieții noștri. Am văzut cu ochii mei tancuri încremenite fumegînd, am asurzit sub focul artileriei și-am mușcat țîrînă în două bombardamente de avion. Am și îngropat, dom-elev, și asta a fost partea cea mai grea pe care a trebuit s-o înfrunt. Oricum, adunam numai băieți tîneri, frumoși. Așa moarte numai tînețeța o dă, dom-elev, că omul tînăr are puterea asta să dea viață și să moară să și se oprească inima în piept de jale.

Desene de MIHAI SANZIANU

grășat, nu știți ce-i aia gamelă stîrbă, n-ai clămpănit în galeni. Nu te-a cutreierat frica de moarte niciodată. Nu mă pot duce, nu se cuvîne să mă duc, nu se cuvîne să mă rogi tu să fac un astfel de lucru.

— Nu te lua de piept cu Goliianu, Ilie, m-a sfătuit vărul meu. Războiul trece, tu rămîi în sat și nu țî-l fă dușman.

— Cînd am fost oare prieteni? Povestii, vere. De întors mă întorc cînd mi-or da drumul. Și tu ce-ți ai partea? Ori... și tu...

Nu. N-am fost niciodată om certăret, nu m-am prins de piept cu nimeni, afară de vremea cînd am fost flăcău și cînd parcă-i stă bine omului să se și încalce, nu miza plăcut rîca, dumșmănia ascunsă. Nu mi-am brufuit nevasta, n-am dat o dată în copii, dar vărul ăsta al meu nu înțelege sau se preface.

— Cum adică sîntei voi mai stăpîni pe sat c-ați stat să clocoți, cu ordine de scutare la mîna?

Trebuie să înțelegeți, dom-elev, că într-un fel gîndim noi și într-altul socotesc ceilalți, rămași acolo în sat, tot ce se petrece. Sint unii pe care războiul se pare să nu-i fi atîns, în lumea lor nu s-a strecurat nici un firisor de jale și nu s-au învățat cu ura. Sint pasări care se îngrășă din hoituri...

Vestea au adus-o tovarășii lui. Ilie cel mic, feciorul meu, pierise lingă Dunăre. Impușcat. El și încă vreo șase băieți din satele vecine. În vreme ce eu căram muniție către Băncăsa. N-au vrut să ducă mai departe vitele.

Seara, l-am luat cu mine pe celălalt, am împrumutat ca și căruța și am plecat. N-am mai stat să judec și să mă îndoiesc. Așa ne-am spus. Este o lege și noi o ascultăm. Am găsit un tren pînă la Cimpina. Alte două zile ne-au trebuit s-ajungem la Brașov.

Încet, încet s-a furiașt în noi teama că n-o să mai ajungem la unități. Curgeau din toate părțile soldați, căutîndu-și regimentul, batalionul, întrebau în dreapta și în stînga și eram cu atîta mai neliniștiți cu cît știam că pe Mureș, în inima Ardealului au început luptele cu nemții. Dar am înțeles și că această scurgere necontenită a bărbatilor semăna cu o deșteptare. Lăzrau parcă din toate părțile Romăniei, dom-elev. S-a legat apelul mi-am zis, rău făcăm dacă-l ascultăm pe vărul meu, sau poate

De unde am adunat puterea să sap în pămîntul tare, să-nchid ochi încremenii, să ăsez capetele cu dîngă galbenă la căpătîi, nu știu, nu-mi dau seama. Arareori mă purta gîndul la băiatul meu, îngropat lingă vreo apă sau plutind pe Dunăre în jos.

Pentru treaba asta bărbatul acela, pe care-l chema Iovu și era moț de felul lui avea un singur braț. El însă era mai moale. Plîngea și zicea că-ai trebui puși brazi la căpătîi, cum se face la morții în satele de munte. Cînta frumos molul, numai că rostea vorbele cumva ciudat, de abia îl înțelegeam ce vrea să zică. El avea căsută și nevastă în Sintana, unde venise ca argat. N-avea pămînt. Trăgea nădejde să capete acum, după cite a aflat în Brașov la o adunare. Și-n spital auzise tot așa. Am auzit și eu. Poate, mi-am zis. De schimbaț se va schimba ceva, hotărît...

Sint trei zile de cînd vă caut pe după șirul ăsta de dealuri. Iovu s-a tras în sus spre munte. N-a răzbit în Sintana. Cineva l-a spus că oamenii s-au ascuns prin păduri. Am ocolit pe după Șiria și Pincota. Două zile, dom-elev. Auzeam artileria bătînd aici și-am înțeles că și-ai ei e bătăie și că dacă-i bătăie se bat elevii noștri. Am dat de oameni din Mureș, din Moroda și Iarmata și mi-au povestit tot. Adică ce au văzut ei. Așară n-am avut putere să soti o vorbă. Nu doream altceva decît să-mi pun undeva jos capul și să dorm, să dorm greu, ca atunci cînd după un drum lung, un drum cu ocoluri fără capăt, te întorci acasă. Nu mă simți nici foame, nici sete, ai uitat de toate, te-apasă numai povara de neînvinge a somnului, nevoia de-a închide ochii, ascunzînd sub pleoape și teamă și suferință, ca sub o lespede a uitării.

Dimineață o să începem iar... eu am să car muniția, dom-elev, că am învățat de minune s-o fac, așa cum m-am învățat să fac orice. Zicea dom căpitan Dascălu o vorbă, mi-am adus aminte acum de ea. Cînd mi-a dat să beau din capacul acela cu surub, trebuie Ilie, să ne scuturăm, fără îndoială, auzi tu, să ne scuturăm de lepra asta. Și-o să se scuture toată țara Ilie, altfel nu se poate. N-am prea priceput ce ce vrea să zică. De-ar veni o dată dimineață că s-au udat hainele de rouă Doamne, ce toamnă frumoasă, ca o femeie, dom-elev. Nu știu să fi apucat o toamnă ca asta.

RODICA IULIAN

CRONICĂ DE TABĂRĂ

Tara ne-ncheagă-n cumpene de ape
Cerul cu țara-n cumpeni de flintni
Și am desclecat cu albe corturi
Pe urmele cenușii de la stîni.

S-a cliforit cu noi și umbra serii
Sîngerea sună-n corn la trecătoare
Cade în somn un stei la spartul nopții
Răscumpăr morții stelei căzătoare.

Așează tihna ta pe tact de ape
Și pomilor de Gorj rămași
Cum i-a rămas din manii vîntul,
Le-mparte somn din somnul tău plutăș.

Și vom dormi în toate ale lumii,
În cumpene de ape, în cumpeni de flintni,
Dintîia noapte a desclecerii
Pe urmele cenușii de la stîni.

GUST

Aici șezum și ne-am silabisit numele,
împrumînd de la ape și munji
pietrele statornice
pentru casele noastre.
Sintem ai ierburilor proaspete și ai atavei,
ne-au lovit galopuri de cai
și am mușcat din pămînt
gustul pămîntului, dimineața pe nemîncate,
cînd vine blîndul înflorat spre gura noastră,
gustul pămîntului, cînd se scurg pe brațe
stîncile apucate
și bocancii jîntoși strivesc mînzărci.
Și am un gust de pămînt dulce
la focul serii, cînd trece vremea
peste carnea vinată, îmbătrînit-o cu foc.
Gustul pămîntului meu adunat cu piaptul,
gura fiind nepuțincoasă față de deschiderea inimii,
gura necălătorind de la muchia Arpașului
pînă la Dunăre.

Aici adică șezum și am respirat
aerul alpin al desăvîrșirii noastre,
învățîncei înțelepții ai vorbitoare,
și ne-am silabisit numele
pe o singură întîndere de pămînt.

ELEGIE LA SCĂRIȘOARA

În coborîre la foc viu, la polițe vrîsitate
cu un cuțit al vremii, la matca unde trupuri
de omenescă singurătate, la început
și-au așternut de vis,
ce strună simplă se va dezdoi în cîntece
sortite fiecărui lucru așteptînd?
E gol de timp. Nu se mai rupe moartea
în prapuri de prohod și bocetul
se pierde sus, în fumuri, de la brazii rămași
cu lumea.

Picură stîncă sunet în pahare,
ne face casă și ne urcă-n scări de-naintare,
ne fură strigătul și-l duce la altare nepietate.
Să vin eu cu securi și tunica de pradă
a unor liniști care fără mine s-au născut?
Nu-mi recunosc pe nicăierea umbra.
Sint gol de lacrimile mele stîlpîi ghieții.
Întorc spre baza soarelui pașii strălîni
de mine însumi, vesel spre durere,
sorbit de vînturi aspre din Biharia.
Dacă sint om, se va găsi asemănare
în urmele topirii sub genunchi —
picure stîncă sunete-n pahare.

TRAIAN IANCU

SUFLETE AL MEU

Desfă-te, suflete al meu,
ca marea;
Desfă-te, suflete al meu,
ca muntii,
ce-și pleacă nesfîrșita
semetie a frunții
în oglinda mării tale
suflete al meu...
Ridică-ți
roza gîndului
spre cer...
Fii corn de aur,
fii roză stelară
care-alergă
morie
cum alergă tu,
suflete al meu,
cînd departe,
cînd aproape
de departe...

Suflete, tu sfîntă carte,
duh și foc ce se frămîntă
într-o ardere ne-nfrîntă,
peste temple, peste ape,
peste lîună, peste zarea de
moschei...

Peste muntii hipotetic grei
din bănuitele planete...
Și de-i lăsa-nr-o zi,
să lași în urma ta,
cascade albe de regret

pentru tot ce-i de văzut,
de cunoscut,
de fûurit,
și de trăit,
în eternul nostru circuit...
Din răsărit de zi, pînă-n apus, —
și iarăși răsărit...

Desfă-te, suflete al meu,
ca marea,
ca soarele...

Mireasmă fii de mirt curat,
suflete al meu îngîndurat
și beat de fermecat,
pentru tot ce au mai sînt
și mai etern,
popoarele...

Dubrovnic, 12 iulie 1967.

ÎMBOGĂȚIRE ȘI DIFERENȚIERE

Imbogățire — diferențiere — voale înnoiri, multe în spiritul marilor noastre tradiții — o mai strânsă legătură cu viața și ideile populare, acestea ar fi, rezumativ, distingurile creației noastre plastice în anii puterii populare. Totodată, o mai profundă și autentică apreciere a valorilor culturale și artistice din partea publicului, cărui îi este dedicată noua artă și cărora i s-au deschis largi perspective de cunoaștere, prin înmulțirea și înalțarea muzeelor, prin nou-măratele expoziții colective și personale, prin tot felul de tipăriți de artă.

Cercul creației este acum infinit mai mare, ca și cercul cunoașterii, iar din centrul lor — centrul spiritual, înălțat de avânturile construcției socialiste — radiază tot felul de exprimări. Un impresionant cortegiu de creatori și-au spus cuvântul în viața de Eliberare înnoie, de la maestrul la cel foarte tânăr, iar din rândurile meșterilor populari și ale amatorilor au fost și sînt ample manifestări.

Au mai apucat să-și aducă prinosul creației lor mari artiști ca pictorii Pallady, Kessu, Sînto, Dărăscu, Iser, Lucian Grigorescu sau sculptorii Gh. D. Angelescu și Cornelia Mădăraș graficianii ca A. Jiquidi și Florica Cordescu, iar din maestrul în viață Marius Burescu, D. Ghiță, Henry Catargi, Ion Jalen, Oscar Han, Romulus Laden, A. Ionescu, Catal Bogdan, I. Muscelanu, Gheza Vida, Ion Irimescu, Ion Vlăscu, Ion Vlad, A. Ciucureanu, Cornelia Bănu, Ligia Macovei, Ghiță Popescu, și-au amplificat temerile și mijloacele lor de expresie, în suliții de avânturile lumii în înnoire spirituală și economică.

Din ce în ce, cu trecerea anilor, generațiile mai tinere susțin tot mai mare parte a manifestărilor artistice, iar din rândul acestora s-au și afirmat temeinic o seamă de valorosi creatori. Numărul pictorilor, sculptorilor și graficianilor a sporit simțitor, iar alături de aceștia artiștii care se îndelungesc cu arta monumentală și cu cea decorativă — odinioară foarte puțin cultivate.

Semn al măreției vremurilor pe care le trăim — arta monumentală, prin excelență artă de for public, a cunoscut o amplă dezvoltare. Să ne gândim la frescele și mozaicurile create de Ghiță Popescu și Stefan Constantinescu, unele în București, altele pe litoral, la picturile murale de la case de cultură ale tineretului din București (Virgil Alimășanu, Ion Bîzar, Ion Nicodim, Vasile Colmar, Lia Ssnă, C. Crăciun, M. Călinescu și alții), la cele de la Cluj (Liviu Florin, Ion Mițrea), la cele de la Petroseni (Fodor Kalman, frății Szalgy, Băian) sau la și mai numeroase realizări de artă monumentală de pe litoral. Aici Ghiță Popescu a creat cele cinci fresce cu episoade din istoria țării și în special a Dobrogei (sala de onoare a Sfatului Popular al Orașului Constanța) iar la diferite hoteluri și case de oaspeți au apărut splendide mozaicuri și fresce datorate unor dăruți cei numiți, ca și lui Cornelia Demetrescu și Mircea Ionescu.

În dezvoltarea artelor decorative au cunoscut, se poate vorbi de mișcarea unui nou stil, sinteză de stilistică populară și modernă. În special tapiseriile (Aurelia Ghiță, Gabriela Stoichiță, Mimi Podanu, Ion Nicodim, Pavel Codrău, Simona Chintilă-Vasiliu, Cornelia Ionescu, Elena Bală, Vremir, Peter Iacob, Rada Georgescu) au înnoiat o rețetă laia născută în țară cît și peste hotare. Colajele în stil popular, alcătuite din fragmente de broderii țărănești ale Leniei Constante, au constituit o fericită inovație, ca și ceramica-sculptură a lui Patriciu Mateescu, Theodora Kitulescu, C. Bulat și a multor alora.

În evoluție este și grafica, unde s-au constatat reușite nu numai în acvarelă, desen și desene colorate (Ligia Macovei, Mariana Petrescu, V. Kazar, J. Pernhim, A. Demian, Benedict Gănescu, C. Baciu, Octav Grigorescu, N. Săftoiu, N. Drăgușin, N. Apostol, Ion State) dar și în gravură, cu variante tehnice (V. Dobriana, P. Grant, Marcel Chirnoagă, Geta Brătescu, Fred Micos, V. Colmar, Gy Szabo Hollu, Iulian Orlariu, Ethel Lucaici-Băian, Cornelia Petrescu, Val Munteanu). Caracteristică a acestui ca și ilustrația de carte sînt astăzi arte de largă răspîndire, datorită unor dintre cei amintiți sau lui Vincențiu Grigorescu, I. Molnar, Tiberiu Nicorescu etc.

În pictură, ca de altfel și în sculptură și grafică, s-au accentuat noi viziuni și stiluri. Sub inspirația lui Brăncuși, Ghiță, Tucelescu și mai ales a artei populare și a zestrei folclorice în general, mulți dintre pictorii sculptorii și graficianii noștri au dezvoltat stilistica artei populare și au folosit procedeul îndătinat al stilizării în viziuni cu adăvărăt mărețe.

Spiritul de măreție îl găsim adesea în picturile lui Virgil Alimășanu, Brăduț Covăluț, Ion Gheorghiu, Ion Păcoș, Viorel Mărgineanu, Lucia Ioan, Mihai Olos, Octavian Visan, Th. Simionescu, Iftimie Modilă, — aceștia însu-

EUGEN CIUCA
„COLOANA FETELOR”

pirati de stilistica populară și ducînd-o mai departe în forme moderne, în viziuni contemporane. Spre o pictură metaforică, de semn și simboluri — sau îndreptat Paul Gherasim, Ion Bîzar, Gh. Saru, Gh. Iacob, P. Achilescu, Vladimir Sotru, I. Săltioianu, Simona Chintilă-Vasiliu, Marin Gherasim. În viziuni de basm — fascinate prin luminozitate și autenticitatea lor — se narașază unor aspecte realității contemporane ori se evocă legenda de către Octav Grigorescu, Georgeta Năpăruș, V. Băhoie, Paula Ribariu, Carolina Iacob, în timp ce alții cultivă un supranaturalism unori insuficient legat de datele realității noastre (există mai multe specii de supranaturalism și expresionism, dintre care unele pot adănci și releva autentică cealaltă noastră, pe cînd altele trec la un subiectivism eticodată bizar și grotesc) și între aceste alternative oscilează Mircea Milescu, Henry Mărușă, Barbu Nițescu, Dan Negreșcu și alții. Neo-cubismul îl găsim în Spiru Chintilă, Paul Neagu, O. Boros, Dora Popp, A. Seinel.

În sculptură tineretele generații au dat de pe acum cîteva remarcabile cioplituri în piatră și lemn, ce îmbină viziunile folclorice și stilistica artei populare cu sugestiile formelor din natură sau cu dinamismul viziunii contemporane. Ne gândim la C. Apostol, Victor Roman, G. Iliescu-Călinescu, Spiru Săbășescu, Mara Biscă, Ne plin unele din originile și semnificativitatea lor realizări, dar prețim poate și mai mult pictori ca Piliuță, graficianii ca Baciu, sculptorii ca Naum Corcescu și C. Popovici, care unori narașază mai concret episoadele vieții contemporane, nu părăsesc arta portretului, aduc mai mult lirism în viziunile lor.

Ferescența artistică a anilor noi începe să contureze născușta personalității din rândurile celor tineri, indică o multitudine de talente cu mai fiecare nouă generație. Dacă s-a cîștigat imens în viziunile mărețe, în simțămîntul monumentalității și al decorativității, în lirica exuberanță și optimismul a celorlor, în mîndriea și dezvoltarea stilizării de la formele arhaice la cele moderne, în schimb avem nevoie în viitor de o ridicare și mai amplă la o artă de idei. În o artă care să narașze, în felurite moduri, viața nouă și să exprime și mai viguros sau mai poetic sentimentele și aspirațiile contemporane, nou ethos al socialismului, cu dorul de cunoaștere și constructivitate, cu umanismul lui caracteristic.

Petru COMARNESCU

LA TORINO: PICTURA PE STICLĂ ÎN ARTA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Cînd cu un an în urmă am început să răsfoiesc colecții de ziare vechi, cărți și memoriale de călătorie, volume de amintiri cu gândul să refac istoria relațiilor româno-piemonteze, m-am întrebat dacă această cercetare nu va avea drept rezultat o simplă colecție de fapte și date ce nu se pot subsuma unei idei directoare. Pe măsură ce mă apropiam de imaginea definitivă conturată dintr-un material livresc ce descria o curbă de mai bine de un secol, îmi dădeam seama că toate aceste elemente dispartate la prima vedere alcătuiau temelia unei tradiții. Și, mai ales, înțelegeam acel adevăr pe care unori sîntem tentați să-l ignorăm: tradiția este o realitate obiectivă, rezultată din fapte care s-au imprimat și chiar impregnat în structura intimă a celor două popoare, răspundînd unor necesități istorice și spirituale. E drept, odată cu trecerea timpului datele obiective ale istoriei capătă o coloratură afectivă, ceea ce s-a întimplat cu legăturile între România și Piemont, al căror temelii îl aflăm în epoca romantică a luptelor pentru realizarea unității naționale. Ceea ce atunci și mai tîrziu a constituit sprijin reciproc, comuniune de idealuri și de fapte pentru realizarea aceluiași scopuri, astăzi, cînd timpul a trecut, nu poate fi evocat fără un fior de

emoție și chiar fără o undă de melancolie care ne încălezește ori de cîte ori cîhemăm în amintire nume ca acelea ale lui Alessandri, Cavour, Garibaldi, Nicolae Jorga și multe altele ce au statornicit prin fapta lor ceea ce astăzi numim tradiția legăturilor prietenești româno-piemonteze.

De aceea cînd în conferința roștă cu prilejul inaugurării expoziției de icoane pe sticlă la mijlocul lunii iunie din acest an am spus că la Torino arta românească se află la ea acasă, nu am avut nicidecum sentimentul că îndeplinesc un act de politețe la adresa gazdelor și nici că mă exprim în hiperbole. E drept, ar fi exagerat să spunem că arta noastră aici, ca și în alte părți, este cunoscută în tot ceea ce are ea mai semnificativ și că italienii, ca și alte popoare, au imaginea elocventă asupra piscurilor culturii noastre. Dar ceea ce mi se pare cu deosebire interesant este faptul că spre deosebire de alte orașe ale lumii, în Torino prezența culturii românești nu este nici efemeră, nici întimplătoare. Cu un an înainte numai, — mai precis în primăvara anului 1968, — în aceeași sală din centrul orașului, rezervată manifestărilor de mare prestigiu, a fost deschisă o expoziție românească de artă populară cu un ca-

talog bogat ilustrat și serios întocmit.

Acum, asessoratul pentru instrucțiune al provinciei Torino, în fruntea căruia se află avocatul Corrado Calsoiaro, avizat cunoscător al valorilor culturii noastre, a prezentat iubitorilor de frumos din capitala Piemontului a expoziție de icoane pe sticlă, înmănușînd 132 de adevărate capodopere ale artiștilor populari. Revelația acestui fenomen, avocatul Calsoiaro a avut-o anul trecut cînd — la invitația Institutului Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea — ne-a vizitat țara. Atunci, străbătînd satele transilvane, acest prieten devotat al țării noastre s-a gândit la interesul pe care l-ar suscita în orașul său o asemenea expoziție. Torino este prin excelență un oraș industrial, un oraș care își datorează nu numai existența, dar și o putere economică evidentă marilor întreprinderi și în special FIAT-ului care îl înconjoară și îi oferă un loc aparte în cadrul vieții sociale italiene. Dar în timpul celor două călătorii pe care le-am întreprins aici în ultimii ani m-am convins că torinezii nu și-au atrofizat vibrația sufletescă în cadrul vibrației industriale. Un adevăr, pe care am avut prilejul să-l verific și aici, mi-a deschis calea pentru a afla cheia interesului cu care publicul din Torino a întimplat această ex-

poziție: saturați de tehnicism, căutăm unori printr-un impuls natural de compensație o lume naivă, o lume care păstrează intactă ingenuitatea sa spirituală. Și universul icoanelor pe sticlă chiar dacă nu satisface nevoile noastre sufleteste actuale închide totuși ca într-o cochilie un ideal de echilibru, de stabilitate și armonie. Din această perspectivă se realizează și înțînirea publicului torinez cu icoanele pe sticlă din țara noastră: cum era și firesc, curiozitatea lor era atrasă și de tehnica propriu-zisă, de locul pe care îl au aceste icoane în viața de fiecare zi a țărânului, de impulsul și finalitatea creării lor. Dar cei mai mulți — și nu numai criticii de artă, etnografil, artiștii plastici, ziaristi care au vizitat expoziția — s-au oprit asupra valorilor estetice conținute de aceste picturi pe sticlă și asupra semnificației lor. Armonia, exuberanța cromatică aproape luxuriantă, compoziția bine proporționată, denotînd un instinct sigur al perspectivei și al proporțiilor, sint calități remarcate de criticii Paolo Fosatti, Marziano Bernardi în articolele pline de căldură scrise asupra expoziției, ca și de eminentul specialist pe tărîmul etnografiei și folclorului, profesorul Giovanni Tuci. În același timp publicul ca și specialiștii au urmărit acea interfe-

rență între elementul supranatural și cel al vieții obișnuite, cotidiane, ceea ce nelcnețată osmoză între planul mitic și real care dau icoanelor pe sticlă din țara noastră nu numai amprenta lor particulară, dar și atestă marile disponibilități sufleteste ale poporului nostru pentru care principiile cărților de cult nu au rămas norme imuabile ci au fost integrate vieții sale cotidiane, dîndu-le o interpretare proprie.

Pentru mulți din vizitatori înțînirea cu această expoziție a însemnat posibilitatea cunoașterii și mai adînci a artelor noastre populare, a bogăției sale cromatice și a universului său filozofic. Posibilitate înțînirea de apariția, prin grija asessoratului pentru instrucțiune al provinciei Torino, a unui catalog în care sînt reproduse toate icoanele expuse, douăzeci și șapte beneficiind de reproducere color de o calitate excepțională. Am fost martorul surprizei pe care înțînirea cu acest remarcabil catalog, care întruște toate exigențele unei cărți de artă a produs-o în rîndurile specialiștilor și aprecierea nu a fost decît superlativă. Tipărit cu o acuratețe desăvîrșită, cu acea eleganță care face faima orașului Torino și a sufletului locuitorilor săi, cu o atenție deosebită a punerii în pagină, urmărînd cu

fiecare reproducere să dea exact imaginea bogăției coloristice și a nuanțelor, catalogul a fost însoțit de o documentată introducere semnată de avocatul Corrado Calsoiaro. Subtilele sale considerații asupra picturii românești pe sticlă pormese de la premisa că iubitorul italian de artă se afla în fața unei „culturi care a îmbogățit folclorul european cu o operă de o varietate și de o expresivitate impresionantă”, aducînd apoi exemple din toate domeniile artei noastre, de la arhitectura caselor și a bisericilor pînă la costumele de sărbătoare.

Albumul de pictură românească pe sticlă apărut la Torino ca și expoziția ce a avut un alt de larg ecou au constituit un prilej de cunoaștere a virtuților artei noastre populare peste hotare. Grație muncii dezinteresate și entuziasmei a echipei de organizatori condusă de Corrado Calsoiaro, talentul și imaginația creatorilor noștri populari subliniate în adevărate nestemate de artă au fost apreciate într-un important centru al vieții moderne. Tradiția legăturilor prietenești despre care vorbeam la început nu a rămas numai o filă a istoriei.

Valeriu RĂPEANU

ICOANE PE STICLĂ ROMÂNEȘTI REPRODUSE ÎN CATALOGUL EXPOZIȚIEI ORGANIZATE LA TORINO

IMAGINI ALE EROILOR

Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România găzduiește în luna august „Expoziția retrospectivă de artă plastică — 50 de ani de la eroicele bătălii purtate de armata română la Mărășești, Mărăști și Oituz”. După monumentele comemorative ridicate la sfîrșitul primului război pe toată întinderea țării — prezente în expoziție prin numeroase reproduceri — putem înțelege nu atît amploarea distrugerilor, ci mai cu prisos crezul de jertfă la care a ingenunchat întreaga țară, cu un suflu eroic care impre-

sionează simplu și direct, care îndeamnă la o aleasă reculegere, din care simțămîntul de patrie crește înălțător și măreț. Sînt monumente care-și afirmă ferit o smerenie, așezate înțelept într-o goală simplitate, cum este cel al scriitorilor eroi de la Timișoara sau cel ridicat la Tulcea. Se face simțită o ușoră despărțire, de altfel foarte firească, a felului în care primul război a avut ecou în conștiința artiștilor care l-au trăit și l-au retrăit apoi în creația lor, și a aceluia care au venit să întîmpine memoria faptelor mult timp după aceea. La cei dintîi există o curățe-

nie, o stinghie unori cu o anume farmec artistic, dar, ceea ce cheamă în primul rînd acolo este faptul că mai toate lucrările sînt păturate de o spirituale comună, de o dragoste și de om și de neam din care războiul făcuse un crez. Înțînim și în comemorări recente înțelegea sfîinței interioare pentru cele ce s-au petrecut acum 50 de ani, ca de pildă la Baboe Parel „Reculegere” sau la Szasz Dorian „Esterina Teodorou”, dar în viziunea unui unghi mai detașat și cu o altă pondere afectivă. Realizările contemporane evenimen-

telor sînt mai încărcate și ele de umanitatea, de suferința și de marelă eroism în care s-a glorificat anostimul poporului nostru; sint mai narative chiar dacă nu au obiectivitatea estetică și maturitatea de concepție a celor de mai tîrziu, dar locmai în descriptivismul lor se poate inscrie gestul coplesit de sentiment, căldura și abandonul cu care se dăruie fiecare, actul de sfîințenie discretă, neștiutoare, prin care își trăiesc, ca cel mai de preț lucru, tuberea de patrie. Remarcabile sculpturile lui Oscar Han, iar între ele „Victoria”, care unifică în vi-

zune monumentalitatea și acul de desădăre al forței; remarcabilă pentru cinstitul gînd cu care conștinește actul eroic „Ultima grenadă a caporalului Musat” a lui Dumitriu-Birlad; în același timp de simplă și intens trăită participare, duh în care patosu adevărat goneste orice realism, sint făcute și multe din realizările picturii și graficii: între ele: Ressu Camil „Soldați ruși în reapos”, Iser Iosif „Ostaș”, Petrescu Costin „Doi ostași”, Popescu Ștefan „Încălzit întors de pe front” și multe altele care se înrudesc cu gîndul recules pe care acestea le poartă.

Și trebuie să spunem și despre desenul lui Dimitrie Paulea care reprezintă „Proiectul de monument pentru comemorarea războiului din 1916—1918”. Nerezalizat ca atîcea din proiectele viștegate ale marului sculptor, cel de aici ne prilejuiește reînțînirea cu viziunea grandioasă, cu dimensiunea colosală, despușată de exces, dar care o poate lua evenimentul, ridicat la o înălțime către care ne îndreptăm și noi astăzi prin viața aducerea-aminte.

M. TARANGUL

COMENTAR CULTURAL

(Urmare din pagina 1)

țioase nu înlocuiește lectura literaturii adevărate, echivalentă cu actul profund al creației. Din acest punct de vedere nu se poate vorbi, de exemplu, de o criză insolubilă a romanului, pentru faptul că documentul viu exclusiv ar înlocui, în zilele noastre, fantezia creatoare artistică.

Acela care ar putea influența direct asupra cuturii sau cuturii gen literar, coborînd sau ridicînd bariera exigenței artistice, ar putea fi editorul. Spre deosebire de alte țări, în România editorul, directorul de revistă literară nu se va afla nicodată în postura de patron care comandă, nici scriitorii în aceea de salariați care ascultă, în accepția pe care J. P. Sartre o dădea, în urmă cu treizeci de ani în Manifeste des temps modernes. La noi editorul este totdeauna mandatul statului care reprezintă un urias Mecena modern, prin faptul nu numai că finanțează apariția operelor ci și pentru că îl creează pentru artist un climat propice, moral și material. Ceea ce nu implică însă un monopol tematic sau imixțiunea editorului în creația scriitorului care este absolut liber să-și aleagă subiectele, temele, stilul adecvat. Nu este mai puțin adevărat că editorii noștri preferă operele care se înscriu din epoca contemporană. Această orientare are valoarea unui deziderat ferm și general, dar care nu se exprimă prin comenzi individuale, cu aspect mercantil, în relația editor-scriitor. E cu totul natural ca într-o epocă tumultuoasă, de mutații colosale în con-

știința contemporanilor, viața de tensiune, de frumusețe încordată, dramele și entuziasmul acestora să rețină în mod special atenția creatorilor. Prezentarea problemelor majore ale vieții reprezintă astfel efortul artistic, de altfel, de toldeana, al marilor artiști de a fi ecoul sonor al veacului lor.

Există însă unele compartimente ale literaturii în care dorința editorului poate să fie exprimată precis și este și foarte utilă. În materie de traducere, de exemplu, se recomandă alegerea operelor celor mai reprezentative ale literaturii universale; solicitarea traducerilor de către anumiți scriitori, după talentul, cunoștințele, temperamentul lor artistic. Editorul poate invita anumiți scriitori, virștinci, cu o bogată experiență de viață și artă, să-și scrie memoriile, oferindu-le posibilitatea de a le publica. La fel se poate întimpla în domeniul criticii și istoriei literare, în domeniul valorificării patrimoniului literar, studiile, prezentările, edițiile fiind comandate specialiștilor, țînînd seama de cunoștințele lor aprofundate. Dar nicodată un editor nu va împieta asupra libertății de exprimare artistică a creatorului, ci va căuta doar să fie primul cititor atent și binevoitor al operei, care, prin intermediul lui va fi transmisă țiparului și apoi suetelor de mii de cititori îndrăgosiți toldeana de literatura de valoare

CULTURA ROMANEASCĂ PESTE HOTARE

În aceste zile, oriunde în țară, au răsunat puternic aplauze unanime care au salutat înfăptuirile angajamentelor în cîntea marii sărbători. Bilantul acesteia pluridimensional, întocmit cu cea mai justificată mîndrie, este rezultatul sinteză al ciclotitoarelor energii populare, care au înscris pe harta lumii contemporane contururile de lumină ale României socialiste.

Tractoroale orașului de sub Tîmpa tale brazde adînci în ogoarele a trei continente, sapele sonderlor ploiestene explorează la mii de metri straturile fabuloase ale Indiei sau Iranului, strungul Carusel ardeean este admirat la Paris, 40 de expoziții și tirguri internaționale au dat certificate de onoare produselor agriculturii și industriei românești.

Pe aceiași meridiană îndepărtate au călătorii frecvent și mesagerii artei și culturii românești. Dezvoltarea complexă, intensă a

țării, justa, înțeleaptă ei politică, sfîrșesc pretutîndeni în lume un profund interes. Reprezentanții artei și culturii noastre au țînut seama de marelă prestigiu național care obligă, s-au orientat spre transmiterea valorilor esențiale au căutat să înfățiseze peste hotare specificul național, inovația care se leagă organic de bogată, multiforma tradiție.

Dezvoltarea noii culturi omânești evident nu se poate realiza printr-o închistare în sine, printr-o închidere plină de autosuficiență în limitele propriilor valori naționale. Cultura românească va fi cu lîtle mai bogată, iar răsănetul ei internațional cu alți mai mare, cu cîtea ea își va fi asimilat, în mod creator, tot ceea ce este mai de preț în spiritualitatea întregii lumi. De aceea există în cultura românească contemporană o tendință rectibilă de receptivitate a tot ceea ce ar putea fi util din înfrîntările de idei, forme, motive etc. oferite de gîndirea. Literatura și arta celorlalte popoare. Se caută fructificarea operelor de valoare din patrimoniul universal, clasic și contemporan, conștienti fiind totodată că și propria noastră cultură constituie o contribuție la făurirea acestui patrimoniului. Sub acest raport se intensifică permanent contactele cu oamenii de cultură străini, se participă masiv la manifestările internaționale, la schimbările de creatori, specta cole, concerte, expoziții, la colcovii și simpoziunea internaționale.

Un fapt semnificativ sub acest raport îl constituie, de pildă marelă număr de traduceri care apar în România.

De mulți ani, Index Translatum, instrument bibliografic al UNESCO, situează țara noastră în rîndul marilor traducători. În 17 ani (1949—1966), au apărut aproximativ 4000 de titluri în 140 de milioane de exemplare, ansamblu într-adevăr de mari proporții al tîlmăcirilor, în care se înscriu reprezentanții a 62 de literaturi naționale.

În ultimii 15 ani, 1.500 de titluri de cărți românești au fost traduse în 47 de țări ale lumii. În felul acesta valorile spirituale românești s-au interferat cu cele ale altor popoare, contribuind la patrimoniul culturii universale ca mesagerii unui popor care privește îndrăznet spre viitor, care este un factor dinamic al politicii de pace și de înțelegere profundă între popoare.

NECESITATEA CULTURII POETICE

Dacă și în trecut care este astăzi problema principală a fenomenului poetic românesc, așa răspunde fără nicio ezitare: cultura poetică. În condițiile specifice ale vieții noastre literare, problema culturii poetice este singura care afectează deopotrivă, cu aceeași acuitate, cei trei factori care definesc aria socială a fenomenului poetic: publicul cititor, critica literară și creatorul de frumos.

Într-o recentă discuție despre poezia noastră actuală, criticul Matei Călinescu a insistat asupra însemnății culturii poetice pentru poezii înșiși. Dar această problemă merită să fie discutată, după părerea mea, în legătură cu fiecare din cei trei factori amintiți mai sus. Căci circulația adevăratelor valori artistice nu se poate realiza eficient decât în măsura în care cititorul, criticul și poetul se află, toți trei, la nivelul aceluiași culturii poetice. Nu se poate realiza decât în măsura în care cititorul, criticul și poetul se află, toți trei, la nivelul aceluiași culturii poetice. Nu se poate realiza decât în măsura în care cititorul, criticul și poetul se află, toți trei, la nivelul aceluiași culturii poetice.

Lărgirea revoluției culturale din țara noastră a făcut ca masele de cititori să treacă de la intoleranța spontană față de tot ce contrazicea gustul lor estetic în formare — intoleranță freudică, până la un punct, deoarece publicul unei anumite epoci a cunoscut în ceea ce constituie tradiția poetică a momentului respectiv — la o mare receptivitate față de modalitățile noi care i se propun. Fenomenul a totuși diferentiat. Cititorul mediu e, în general, victima unei inerte culturale, în timp ce anumite grupuri restrinse de cititori sînt dispuse să preia, fără

suficient discernământ, tot ceea ce li se pare nou, șocant, îndrăzneț. Ne aflăm astfel, în fața a două atitudini: pe de o parte, deruta marelui de cititori de poezie care tau contact cu lirica modernă publicată în revistele noastre; pe de altă parte, cercuiri restrinse, entuziasmate de toate modalitățile care formează azi moda poetică. Cultura poetică — rezultat al frecvenței valorilor poetice reale ale culturii universale și naționale este chemată să deschidă orizontul estetic, să ridice la înțelegerea nuanțată a diferitelor moduri de poezie masele de cititori, zgumindu-i din prizonieratul cultural al unor forme învechite. Dar, în același timp, cultura poetică are rolul de a tempera entuziasmul snobilor față de ceea ce nu este decât exhibiționism modernist, adică falsă nouitate, mimetism gol de orice substanță. Cultura poetică implică deschiderea spre adevăratele noutate, rafinare a gustului, adecvare la sensibilitatea modernă și, în același timp, simț al valorilor istorice, decantare a tradiției poetice. Publicul, de orice categorie, trebuie să știe că poezia universală n-a rămas la Victor Hugo, dar nici nu începe cu Tristan Tzara; după cum poezia românească n-a rămas la George Coșbuc, dar nici nu începe cu Mihail Sadoveanu. Preferințele, pentru un gen sau altul de poezie vor exista întotdeauna; e chiar de dorit ca ele să fie cât mai nuanțate, diversitate lor vădită — ca să zic așa — personalitatea cititorului. Dar aceste preferințe nu pot fi decât rodul tirului al unei serioase culturi poetice, al unei largi îmbrățișări care își așază sărutul selectiv pe o floare de mare preț. E ridicol și jalnic să-i disprețuiești pe Dante sau Hölderlin, și să te „pamezi” în fața lui Marinetti sau Prévert. În ultima analiză, problema esențială pentru masele de cititori e aceea de a distinge — în procesul însoțit de formare a culturii lor poetice — adevăratele valori artistice, adică de a asimila selectiv.

O asemenea întreprindere n-are sorți de izbândă decât dacă e întreprinsă și dirijată la zi de factorul care mediază între poezie și cititori, adică de critica literară. Cititorul mediu așteaptă mereu să i se arăte atenția asupra unor aspecte inedite, să fie îndrumat în lecturile sale și, îndeosebi, să-și verifice impresiile literare prin confruntarea cu judecățile de valoare formulate de critic. Critica literară este factorul activ, fermentul viu al culturii poetice a cititorilor. Dar, la rândul ei, critica literară trebuie să beneficieze de o serioasă și judicioasă cultură poetică proprie. Fără simțul istoric al valorilor culturale, un critic de poezie nu poate opera cu eficiență în peisajul literaturii contemporane; după cum, fără o concepție clară despre poezie, care să țină seama de conținutul modern al fenomenului poetic, orice critic riscă să rămână doar un istoric literar, capabil să stabilească filiații și înrudiri, să înregistreze circulația unor teme sau motive poetice, dar incapabil să formuleze o judecată de gust în spiritul epocii sale. Dialogul lăuntric al oricărei

culturi, adică raportul în permanentă mișcare dintre tradiție și inovație, reclama existența unei critici de poezie, bine orientate, având un gust estetic hrănit substanțial cu valori clasice și moderne, un curaj și o probitate profesională deosebite. Într-o astfel de situație, mă gândesc la curajul de a-i înfrunța pe snobi și, în același timp, pe retrograzi. Cine, dacă nu criticul de poezie, e chemat să ia atitudine la fel de categorică față de imitațiile conformiste ale poeziei clasice și față de mimetismul exhibiționist al modernismului? Or, numai o cultură poetică temeinică poate feri critica de teama de a nu părea obțuză și închisă, teamă care o face adeseori să suprăleiteze orice subproducții lirice de avangardă; tot așa cum trebuie să o pună la adăpost de prejudecata culturalistă care-i obnuiează înțelegerea fenomenului poetic al zilelor noastre. Există totuși în viața literară o falsă nouitate, — e coeficientul de balast pe care-l conține orice modă poetică; dar există permanent și o aparență lipsă de modernism, — e haina sub care se ascunde evoluția lentă a unor structuri poetice încheiate, mai refractare față de inovațiile exterioare. Un critic cu o solidă cultură poetică va denunța inovația pur formală și va depista, în același timp, conținutul nou, drapac și modest în faldurile tradiționalismului. A descoperi „oul lui Columb” și a da certificate de unicat și de circulație mondială unor modalități care își arată limpede rădăcinile autohtone, a recomanda criticii de poezie — care trebuie să fie un exercițiu al lucidității și al gustului estetic fundamentat — metoda hipnozei — înseamnă a fi victima unor miraje care se ivesc zi de zi la orizontul vieții literare. La fel, a respinge producțiile tinereilor care-și caută un drum propriu, numai pentru că ultragrijă prejudecata prozodice clasice sau a sentimentalismului romantic denotă cantonarea într-o poezie de vechi tip. Un adevărat critic nu va fi niciodată dispus să ia în serios orice elucubrații prozodice numai pentru că acestea sînt nemăintinute. Noutatea nu este întotdeauna echivalentă cu originalitatea: ultima reclama cu necesitate planul valorilor. Dar el nu trebuie să fie dispus nici să negocieze aceste producții care-și trag aparenta vitalitate artistică din înruderirea până la pastă cu valorile consacrate ale tradiției poetice. Să în obligația criticului literar să arate că unele experimente poetice de azi par noi, dar de fapt sînt vechi; că această iluzie se datorește faptului că n-au mai fost încercate de aproximativ 30-40 de ani; că valoarea lor este nulă; că aportul lor nu îngrăsoară decât mîlul eterogen al modelului literar. După cum și în obligația acestui critic să schimbe spuma cititorului neozitat față de poezia modernă în respect pentru noile modalități poetice, explicînd că ele aparțin epocii noastre, că sînt roadele unor modificări adînci ale sensibilității literare. Nu mai putem scrie ca Vlahuță chiar dacă pentru profesorii de limba română poeziile vlahuțiene sînt materialul ideal al predării unei lecții de analiză literară. Dar, în același timp,

cititorul nu poate fi lăsat pradă imposturii poetice, numai pentru că această impostură își face un titlu de glorie — singurul de altfel! — din faptul de a nu semăna cu Vlahuță sau Coșbuc.

O seamă din riscurile indicate mai sus ar fi evitate dacă poezii înșiși ar înțelege că actual poezia trebuie dublat de o vastă și profundă cultură poetică. Goethe afirma că el cîntă „ca pasărea”, dar aceasta era o metaforă. Cu altă mai mult azi starea de inocență culturală nu poate duce la creații valabile. Una din caracteristicile poeziei moderne stă în faptul că ea este o adîncă reflecție asupra esenței sale. Or, o asemenea reflecție implică cunoașterea istoriei poeziei, contactul cu valorile universale, atenția în umbra protecătoare și stimulatoare a marilor maeștri.

Un mare poet ca Eliot — care și-a lăsat puternic amprenta asupra poeziei moderne — nu a încetat a afirma că se trage din Virgiliu și Dante, rădăcinile sale clasice constituind temelii libertății spiritului său modern. O mare parte a operei lui Ezra Pound este, în fapt, o poezie a faptului de cultură, un dialog poetic peste timp cu motive și modalități poetice variate, organic asimilate. Orgoliul poetului incult este acela de a susține că lumea începe odată cu el. Din contră, adevărata personalitate poetică știe că aparține și ea fost îndelung pregătită, că e rodul unei maturități culturale adînci. Marea aventură spirituală a personalității poetice înseamnă a găsi un punct de inserție în tradiție și a edifica pe el o nouă modalitate lirică, în stare să se integreze acestei tradiții. Desigur, orice experiment este binevenit. Dar el nu poate continua la infinit; vine un moment cînd — pentru a se defini cu adevărat — poetul trebuie să renunțe a-și etala mereu noile și să se afunde în propria sa formulă, a nu permite — prin autopăsărea — ca această formulă să se ostifice și să se mecanizeze devenind o bată manieră de a scrie.

Nu numai personalitatea poetică rotunjită, alimentată de izvoarele secrete ale culturii sale poetice, poate angaja un dialog fundamental cu timpul său. Conștiința de sine ajută unui asemenea spirit să se autodefinască prin fiecare din actele sale poetice, căci nimic nu-i poate altera simburile creator. Un asemenea poet nu se teme să fie un poet social, un poet patriot, un poet al dragostei, un poet al meditației filozofice etc. dacă organul său poetic fundamental poate intona cîntecul specific al uneia din aceste vocații. Dar, înainte de a fi un ales — situație pe care, adesea, o rezolvă doar timpul — el se simte un chemat, iar conștiința aceasta face ca ambrozia să fie valtoarea poetică ale culturii universale, iar nectarul său — spiritul poporului și al timpului în care trăiește.

Ștefan Aug. DOINAȘ

Am regretat terminarea carții lui Ben Corlaciou, să o citesc pentru prima oară. Aș fi putut să fiu la a doua lectură, să-o știu cu reputația stabilită, ca să am certitudinea și calmul necesar pentru a o gusta.

E impropriu să judec asemenea carte din punctul de vedere literar și nu din cel uman, dar această îngrăditudine o provocă scriitorul însuși, deoarece el însuși a ales această cale de comunicare și apoi pentru ea, așa cum vom vedea, nu a fost consecvent cu sine însuși.

După cite știu, este prima proză din literatura mai nouă, care pune la noi problema existenței în felul categoric și nu de a devenit stil comun în literatura universală. Maniera de discuție nu e însă filozofică, ci concret intuitivă, pomindu-se de la niște experiențe proprii, dacă nu practice, cel puțin intelectuale.

Cartea e o alegorie, dar de o violență în impunerea simbolurilor care te face să bînuiești că a fost tratată în cosmarul sau în acele interuperi ale existenței care dau vizuial. E o viziune alegorică obsesivă, scriitorul avînd capacitatea de a vedea nu fidel, el sentimentele materializate ale unei stări de spirit de o tensiune maladivă. De altfel, notații aruncate ici-colo, intenția de a deconecta cititorul prin alocuții semi-absurde, o ascultare a impresiilor care poate ține de sensibilitate, dar și de transa onirică, raporturi inversate de cauză-efect, anterior-ulterior și, în general, o serie de mijloace înprumate din suprarealism și expresionism, dar într-un nișă grafic, avertizează că este vorba despre un vis, un vis fenomenal, psihologic, dar și un vis literar, formula aleasă pentru amalgamarea notațiilor celor mai desperchece extrase din realitatea imediată. Această dublă calitate are anumite consecințe.

În fond, care este fabula? Două personaje, comune și bizare, în același timp, hotărâte, în pur stil straniu, că nu începtul și originea, ci finalitatea, cu alte cuvinte conținutul existenței pentru care ai optat. Dezgustați de un rău numit direct (inegalitățile sociale — acțiunea se desfășoară cîndva după primul război mondial, dar și în Evul Me-

consemnări BEN. CORLACIU: „MOARTEA LÎNGĂ CER”

dii sau peste 9000 de ani) și își descoperă pe rînd nemulțumiri cauzate de prea strînsa delimitare a omului de către societate (forme, acte, dependență, hazardul celorlalți), pentru ca, în cele din urmă, să se revolte în fața circumscrierii spiritului în materie, a vieții în moarte. Moartea e neliniștea finală care le înghează pe toate celelalte. În fața ei, omul simte nevoia concentrării în sine însuși, obținută mai întii prin confruntarea cu lumea pentru comparatie, apoi prin meditația liniștită și pură într-un spațiu depărtat de „marile cetăți asinice”, materializat metaforic prin gheaurul Himalaiei. Acolo se poate muri sublim. Conținutul existenței trebuie să fie cunoașterea de sine, exersarea rațiunii pentru dominarea instinctelor de spaime, iar eliberarea trebuie să vină tocmai din această putere a conștiinței de a se vedea superioră prin cuprindere, ubicuitate și permanență, tutuzor evenimentelor mărunte care o contrazică. Expunerea, așa cum am făcut-o, prezintă neumanșat osatura ideistică a cărții. Ce se întîmplă însă? Aceste idei clare, originale se pretut fie la o tratare separată, estetică, fie la un comentariu prozastic pozitiv. Întrucît pentru argumentare cu fapte autentice, din care ele sînt deduse într-o manieră convingătoare.

Scriitorul le pune însă pe seama unei scheme, în care indiferent

sta, termenul satisfacției și alibetării. Cele două personaje trec prin experiențe la fel de ideale, consumate imaginare în stil somptuos. Și aici începe traseul existenței-model. Prozaorul își deosebește situații-limită: sacrificiul, abjecția trupescă, mediul interlop, o dragoste fantastică, ucenicia filozofică la un grec pe malul Mediteranei algeriene, New-York-ul și opoziția dintre omnia elementară și etica mașinistă, contemplația în Nirvana etc. Tot interesul este aici în a vedea cum mecanismul idealizării înobilizează informații, pe care le simt atroce, pentru că scriitorul le are probabil din aceleași surse literare ca și noi.

Și deși personajele, aproape adolescente, pure, cu o mizantropie rezultată dintr-o prea înaltă concepție despre ele însele, iubind Omul, nu omenii, nu trimit la literatura clasică a adolescenților teribili (începînd cu Dostoievski, trecînd prin Gide, Martin du Gard, Malraux, poezie Exupery, pînă la Instrăinajii unor opere mai recente), această manieră de transfigurare a realului prin literatură nu aduce aminte mai degrabă, curios, de Matei Corlaciou. Pentru că ecuația formelor celor două cărți (indiferent de rezultate și scopuri) este aceeași: crearea și lucrarea a spațiului de existență ideal, proces în care un rol determinant are stilul cu proprietăți hipnotice. Efectele sînt însă altele, minate de contraziceri. Scriitorul se contrazice de două ori: o dată pentru că nu a dat ponderea cerută romanului de idei și celui de imaginație, fie dezvoltîndu-le separat, fie subliniindu-le perfect pentru a face din unul argumentul celuilalt. A doua oară, pentru că acest stil în faldui îmbrăcat o existență paroxistică, nu mărginește emoția, ci o estompează deoarece el presupune preocupare pentru expresia exersată, ceea ce înseamnă că autorul însuși s-a distanțat de evenimentul interior pentru a-l estetiza. Dar aici ar începe o altă discuție, cu implicații prea largi ca să fie cuprinse în câteva rînduri.

Magdalena POPESCU

ALEXANDRU SAHIA 30 de ani de la moartea scriitorului

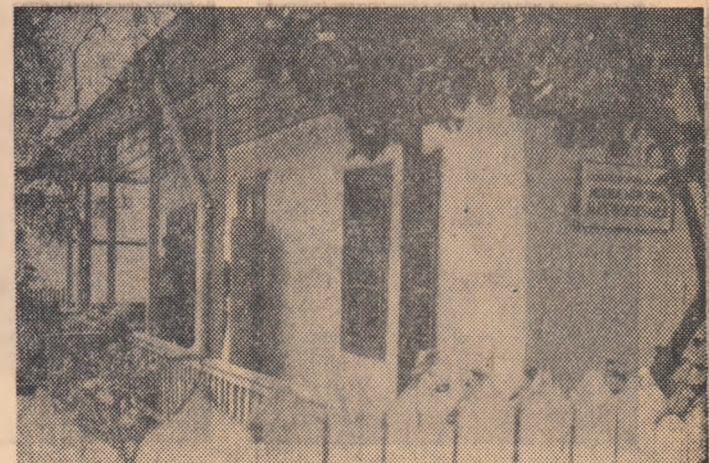
S-au împlinit, așadar, treizeci de ani de la moartea, în august 1937, a lui Alexandru Sahia, a cărui viață n-a apucat să împlinească, măcar, tot atîtîi...

Cum trece vremea lăta o vorbă care, împreună cu „to iubesc”, dar mai mult, poate, decât aceasta, se rostotește de milioane de ori pe zi, de cînd lumea cu în toate limbile pămîntului și mai adesea încă, în limba țării, nearticulară, a sufletului omeneș universal, și care își păstrează totuși, neștirbită, întreaga capacitate de cutremurare și fior.

Cum trece vremea! Parcă a fost ieri, parcă sînt ieri și alaltăieri acele zile de august 1937: ne înghesuim vreo cinci, șase într-o foarte hodogorită mașină deschisă, fostă de mare lux, și ne lăsam, pe șaptezeci, optzeci de kilometri, acoperiți, mascați și înecați de praful ce domnea, în ceturi masive și permanente, odată trecută bariera de Sud a Bucureștilor; alături, — din gara Filaret, care nu era chiar rurală, dar continua să fie provincială la culme — luam trenul, un tren nu mai puțin demodat și decrepit decât bășina hodogorită cu cascavuri, și ne călătoream vreo două ore, într-o cămăruță și gălăgioasă înghesuială, de „navetisti” de tot soiul — lăptari, zarzavații, țărani, muncitori, mici slujbași de stat și de firmă — scaldăți în acuta pestilență de sudoare umană și excrementale galinace — echivalentul prafăriei de pe șosea. Eram tineri, eram alți de tineri, înțit, rutișă sau feroviară, călătoria noastră, tocmai în condițiile sugerate, s-ar fi transformat imediat în escapadă, ar fi devenit o surșă inepuizabilă de voieșie, de amuzament, de cascade și hohote de rîs, cu reacție în lanț. Dar nu puteam uita, nici măcar o clipă, ținta călătoriei, eram la terminus încă dinainte de a porni la drum, eram, în realitatea sufletească, tot timpul acolo, cam de vreo lună și așa cum ceva mai târziu fusese în Brașnești, într-o căsuță modestă, dar plăcută, atrăgătoare, depărtată mult de orice uliță și ascunsă sub etiva salcîmi (unde locuia sora lui, învațătoare în acel sat) iar și mai înainte fusese la Predal, în faimosul sanatoriu înconjurat de brazi; iar și mai înainte, încă, la spitalul Caritas din București, — așa cum de vreau an de zile, de cînd boala ieșise din fața secretă, înșelător conciliantă și suportabilă pentru a trece la o ofensivă rece, metodică, vizibil și gradat nimicitoare, eram tot timpul acolo, adică oriunde se afla Sahia, ori unde trecea, cu cite o oprire de rezistență derizorie și de jalnică speranță, drumul lui în jos, spre o prăpăstie necunoscută, fără mucle și fără fund.

În zilele toride ale aceluia august cu care începu această evocare, acolo înseamnă, la capătul călătoriei noastre spre Sud, satul Mînistirea, bășina obscurilor țărani Sîlenești, dintr-al căror singe anonim o picătură se cristalizase în alcătuirea unui Sahia, atît de diferit de restul familiei. Acolo, în casa părintească, prietenul și, așa zice „seful”, conducătorul nostru (dacă aceste cuvinte ar mai putea fi înțelese după atîta amar de ani, în justificarea lor exactă, în causalitatea concretă a împrejurărilor de atunci, în rolul jucat de Sahia față de o întreagă aripă a generației celei mai tinere din acea epocă) își trăia ultimile zile, își dădea ultima bătălie imobilă, ca un om legat de un stîlp, căruiu apa unui bănuțel i-a acoperit, centimetru cu centimetru, întregul trup, ajungîndu-i la gît, la gură, la ochi, trecîndu-i peste creștet! Astfel îl cuprinsese tuberculoza de jos în sus, ca o inundație de ape otrăvite sau ca un incendiu izbucnit în temelii, mîdular cu mîdular, organ cu organ, ajungînd acum la cap, la frumosa sa frunte și la nobilul lui creier, sub forma meningitelor, atroce lovitură de gramie de lungă durată.

Acolo, I-am găsit, la a șaptea sau a opta noastră călătorie, cu ochii închiși și cu mîinile pe piept. Acolo I-am condus la groapă, în cimitirul atît de frumos evocat de Jebeleanu, în atmosfera bizară a unui îngrăpăciunîi țărăneș de rituală, zgomoasă jale, amestecată cu lacrima tăcută a unui masiv număr de intelectuali și muncitori și cu neliniștea copioasă, ciulită, speriată, a unui apreciat număr de reprezentanți ai siguranței și poliției, sub diferite, dar zadarnice, dezghețamente. Această ultimă și neașteptată participare la înmormîntarea prietenului nostru dovedea mai bine decît orice altceva, ca Alexandru Sahia: ziarist și scriitor, în vîrstă de douăzeci și nouă de ani, editor și redactor responsabil al revistelor Veac nou (suspendată la nr. 4) și

MUZEEU MEMORIAL ALEXANDRU SAHIA

COLT DIN MUZEU

Bluze albastre (suspendată la nr. 4), autor al nuvelor: „Uzina vie”, „Revoluția în port”, „Moartea tinărului cu termen redus”, „Întoarcerea tatei din război”, „Ploaia din iunie”, „Pe cîmpia de singe a Mărășestilor”; membru al Partidului Comunist Român, — era o forță, era „cineva”. Burghezia se temea de el, chiar și sub formă de cadavru.

WINNETOU

sau uluitoarea viteză a literaturii viteză

Cu mai multe săptămîni în urmă mi-a atras atenția o imbulzire neobișnuită în una din marile librării bucureștene. Am crezut mai întii că era vorba de lungirea exagerată a știrii de solicitări la cinematograful de alturi. Dar nu! Era chiar o „coadă” la librărie, cu listă de înscrieri și obișnuitele vociferări pentru respectarea ordinii. Precizez că în coloana masivă a celor care își disputau exemplarele unei cărți (Winnetou, după cum cititorul se aștepta) nu se aflau numai adolescenți, ba chiar că majoritatea acestora era discutabilă.

Priveliștea mi-a stîrnit gînduri contradictorii. Mă bucură că o carte poate să se măsore în privința cererii cu cinematograful ori cu întrecerile sportive. Asemenea imbulziri, oricît de fieroase sînt în secolul trecut (în 1707 doi gentilioni din Paris s-au bătut în duel, într-o librărie, pentru un exemplar din Diavolul schion al lui Lesage). Pe de altă parte mă înfrînta o anumită comoditate a gustului public, preferința pentru lecturi aventuroase și distractive, la minima rezistență, dondătită repetată prin spulzarea unor texte în cel mai bun caz modeste din diverse colecții specializate.

La urma urmei, îmi spuneam, cinematograful, această industrie ce mîncăză toate articole, ne-a obișnuit cu împărțirea producțiilor sale nemurătoare în două, inegale, categorii: puține opere competitive, năzuind spre comparația cu artele mimate, și cohorta nesfîrșită a pedestrării comerciale.

Sînt tentat să cred că literatura a fost și ea influențată de cinematograful în privința asta: niciodată ca după apariția industriei filmului ambițiile scriitoricești nu s-au împărțit mai distinct în ceea ce privește captarea lectorilor. Vechii autori de romane de aventuri (Dumas-Tatăl, Fenomere Cooper), se considerau scriitori seroși, luplau pentru arta lor, pe cei mai buni dintre ei cu neputință să-i ignori din istoria beltrăstică (H. Melville, sau marelui poet E. A. Poe!). Ceea ce a adus influența comercială asupra literaturii de aventuri (aceasta înregistrînd o uriașă dezvoltare în ultimii 70 de ani, în imaginabilă cantitate!) este mediocritatea conștiinței și declarată a conștiinței literare a celor ce o practică.

Karl May face parte din autorii care nu au așteptat această influență a superpro-

ducțiilor pentru a-și forma o conștiință literară mediocră. Cele mai cunoscute cărți ale sale preced inventarea „zinei de imagini” Comora din lacul de argint, 1890, Winnetou, 1893, Old Shatterhand, 1894. Pînă la acesea trecuseră mai bine de 15 ani de încercări în același domeniu.

Să fie Winnetou, recenta apariție în trei volume, 1200 pagini (Ed. Tineretului) o carte total lipsită de merite? Greu de declarat așa ceva. Dimpotrivă, are un merit mare și anume pe acela de a-și fi atins cu succes scopul literar pe care și-l propusese autorul. Tristețea începe odată cu constatarea mediocrității (pe plan artistic) a acestui scop. (Ediția despre care vorbim acum este una prescurtată. Nu stin cine a operat reducerea textului, și în ce măsură, dar ea se justifică. Ar fi fost bine dacă prescurtarea era și mai severă: știrea de pildă firul aceluia — care, oricum, constituie punctul forte al cărții — n-ar fi avut de suferit dacă se mai rețea din nesfîrșitele prezviabile, falsele dialoguri, în care Karl May se scaldă cu delicii pe pagini în șir.

Un merit îndiscutabil al ro-

manului constă în lizibilitatea lui: fraza zboară, episoadele se înșiră fără poticneli, urzala intrigilor, firavă pe planul artii, este relativ plauzibilă. Istelimea construcției captivoaze atenua cititorului, dezvoltarea frazei îl jereșe de obiceiul unor cadături stilistice netalocur.

Acceptînd repetarea tipurilor fundamentale (westernii Sam Hawkens, Sans-ear, Old Death, Fred Walker-cel-gras — sînt tona și acești personaje în reluare, cu diferența că u-nuua indianii i-au luat sculpu și poartă perucă, altuia i-au tăiat urechile, al treilea e slab și ridicol). Despre Fred Walker însuși autorul declară: „De altfel omul acesta îmi amintea de Hawkens mai mult decît de Sans-ear” (Vol. II, p. 251). Erorii cei buni: Winnetou, Old Shatterhand, inezistari, ca-n basm, cu calități extraordinare: o-chesc fără greș, au detentă rapidă, se tirăsc ca serpii vîștoși, sînt inteligenți și modeste, puterea lor fizică este de temut, și, mai ales, sînt înconjurăți de o faimă care le precede deplășirea. S-ar putea spune că Winnetou este un roman al detecțiilor notoriițății.

Winnetou mai are și alte merite, între care, la loc de cinste, campania sa moralizatoare, în spiritul altor cărți faimoase ale unor înaintași (F. Cooper, mai ales), în favoarea înfrățirii oamenilor de diverse rase și naționalități. Ea a timpus un cuplu erole (un alb și un indian), tratînd cu corectitudine tema aceasta de conținut actualitate. Viteja corectă de rațiune, evitarea cruzimii, bătăușă justită la marginile civilizată, exaltarea prieteniei, iată argumente în favoarea cărților lui May, care își au importanța în secesul de public debordant ce le înconjoară.

Atunci, ce pretenții mai avem de la ele? De la cartea în discuție, nici o altă pretenție, de la literatura de acest gen cu condiția onestității și moralității, de asemenea. Ezi-gențele noastre privesc limitele artistice ale unor lecturi de acest gen. Accesibilitatea lor riscă (la noi mai puțin ca în alte părți) să formeze o sîră difuză către marea literatură. Prea mulți cititori se opresc comod pe această primă treaptă a beletristicii. În formarea

intelectuală a unui adolescent producțiile respective își au rostul, obișnuindu-l cu lecturi intense și rapide. Dar această hrană e insuficientă creșterii omului. El ar putea fi comparat cu inofensiva zahărănd, de sute de ori mai dulce decît zahărul vital.

Voi încheia cu o altă înșimplare, relatînd un dialog din Trolubuzul 83. El (40 de ani bine îmbrăcat, aere de intelectual): — Ah! „Război și Pace”, Patria. Tot asta? Ea (asemănătoare lui): — De ce, dragă? Să-i vedem! Am auzi că și cartea ar fi bună (!!). El: — Aș! Am citit-o eu (oare? n. n.) O aiureală! Nu se înțeleg nimic. Nu poți să fii minte atîtea personaje... etc.

Doamnă! Se poate vorbi așa despre Tolstol? Evident că un lector obișnuit cu schemele facile, cu eroii multiplicăți din „Winnetou”, va ameli universul de amănășiți distincte, și nuose, adevărate ca viața, din cărțile lui Tolstol, din literatura proprie-zisă.

Winnetou și celelalte numeroase surori ale ei sînt doar pre-literatură ademenitoare, agreabilă, pedestră.

Ilie CONSTANTIN

1. DETALIU

Cu câteva luni în urmă, într-o zi de martie, urmăream la Paris expresia unui influent critic, redactorul responsabil al suplimentului literar editat de cel mai prestigios cotidian francez, care citea din Rebrenau. Cineva îi dăruise o proaspătă traducere din „Răscoala”, tipărită în România într-un volum de lux, și cărturarul francez nu și putea desprinde ochii de pe o pagină. În aceeași zi, un club literar parizian, ale cărui întâlniri periodice se desfășurau în demisolul unei istorice cafenele din piața Comediei Franceze, îl comemora — în prezența altor oameni cit puține cuprinde subsolul țesut — pe poetul român Ilarie Voronea, prezentându-l publicului în scara valorilor de prima mărime de pe firmamentul poeziei moderne europene. Trei poezi române își trăiau exact în aceeași zi emoția primei lor întâlniri cu „vorașul lumină”: Ana Blăn-

Același sentiment îl încercad traducătorii în polonă ai n-velistilor români pe care vroiau să-i prezinte cititorilor din țara prietenă într-o cită mai cuprinzătoare a legere. La Sarajevo, scriitorii și editorii Mesa Selimovic, fostul președinte al Uniunii Scriitorilor Iugoslavi, ne vorbea despre vastele posibilități, încă prea timid folosite, în domeniul facilității cunoașterii reciproce a literaturilor noastre, despre scrisul românesc, având, din puținele lucrări traduse în sîrbă și croată, o părere dintr-una cele mai entuziaste.

Încercăm, avînd în memorie imaginea multor preturiori ai literaturii noastre, de pe tot pămîntul, să realizăm cu ochii minții tabloul simultan al celor care, desi despărțiti de multe meridiane și paralele, stau aplecați asupra textelor românești numai din dragoste și abnegație. Lista celor ce și-au legat numele de bătrînă a veacului al XIX-lea și cu începutul secolului nostru, cînd lumea îi descoperea pe Alecsandri, pe Eminescu, pe Creangă și Caragiale și continuau cu perioada de inflorescență a realismului în marea proză și poezie dintre cele

Insuși valorile marelui patri-moniului, dacă nu oferă nimic la masa comună, nu se poate mîndri cu un act major de cultură în dublu sens. Or, de mai bine de un sfert de mileniu, într-o continuitate de perseverență creșterea literaturii și artele românești oferă cu generozitate lumii produse cizelării permanente a sufletului unui popor, prilejuind, preluînduși unde acest suflet începe să fie cunoscut, încredere și preluire.

Îmăritarea pătrunderii literelor românești în circuitul valorilor universale trebuie făcută pe toată desășurarea acestui proces, început cu re-velația produsă de descoperirea folclorului nostru de către străpătate, cu citarea cronicilor moldovenești și transilvănene ca izvoade de valori deopotrivă de științifice și artistice, culminînd pentru epoca trecută cu ultima necro-nimă a veacului al XIX-lea și cu începutul secolului nostru, cînd lumea îi descoperea pe Alecsandri, pe Eminescu, pe Creangă și Caragiale și continuau cu perioada de inflorescență a realismului în marea proză și poezie dintre cele

șereea acestel limbă în rîndurile maseilor largi populare, vorbitorie exclusiv ale limbii române, a ezlat, moldolei-nic, și un cîștig de ordin cul-tural. Prin intermediul limbii slavone s-au impus unele lu-crări ale cărturarilor români și în cultura popoarelor în-vecinate, sporind în acest chip cunoașterea istoriei, a vieții social-culturale și, în ge-neral, prestigiul românilor în sud-estul Europei. Un letopis-et unic al Moldovei, cuprin-zînd în special domnia lui Ștefan cel Mare, a stat, proba-bil, la baza cronicilor păstrate în versiune slavonă, polonă, rusă, germană. Traducerea în aceste limbă a cronicii este o dovadă a interesului mani-festat de alte popoare față de istoria și cultura moldo-venilor. Asa, spre exemplu, „Cronica brevier scripta Ste-phani dei gratia volvoada ter-rarum Moldaviae (Ium) nec non Valachyvens (Ium)” este o copie în limba germană, în pofta titlului latinesc, reali-zată probabil de un slujitor de la curtea lui Ștefan cel Mare, la 28 aprilie 1502. Scri-erea a ajuns la Nürnberg cu prilejul soliei domnitorului,

unor scrieri în limbă polonă și Chronica ziem moldawskich y mullanskich și Hystoria pol-skimi rytymami o Woloskley ziemi i Mollanskley, aceasta din urmă o poemă care mar-chează prima creație în ver-suri a unui român scrisă în altă limbă. Contemporanul său, Nicolae Milescu, este au-torul frecvent citat de străini al Jurnalului de călătorie în China și al Descrierii Chinei compuse în limba rusă, care, alături de lucrările lui Marco Polo, N. Trigiani, Martinus Martini, J. Niehoff, Gabriel de Magalhães, sint printre cele dintii despre China scrise de europeni.

Epoca a culminat cu acti-vitatea savantului Dimitrie Cantemir. Este personalitatea uluitoare a culturii române, strălucitoare de-a lungul a aproape două veacuri, pînă la Haidou, Odobescu și Iorja. Despre savantul român, com-parabil cu Montesquieu, Vol-taire spunea că „unea talem-tale vechilor greci cu știința literelor și aceea a armelor”. Conștient de dificultatea cir-culației scrierilor sale numai în română, Cantemir și-a scris unele lucrări politice, filozo-

impofortabile în dovedirea obiș-nușii romane a poporului nostru.

Toate aceste momente din istoria culturală a românilor au fost la vremea aceea răspîndite în străinătate, care au luat astfel cunoștință de continuitatea neamului ro-mânesc și a culturii lui pe aceste meleaguri străbune, a-precînd frumusețile și bogă-tiile patriei, particularitățile etnografice și spirituale, spe-cificul de popor de sine stă-tor, iubitor al dreptății și libertății. Era încă de atunci pregătirea terenului pentru propa-garea marii literaturi române care se va dezvolta odată cu zorii secolului al XIX-lea.

3. A CIRCULA

Ceea ce caracterizează în ochii străinilor literatura ro-mână din prima jumătate a secolului al XIX-lea este „si-militudinea cetățenească a scri-to-riilor” care s-au manifestat deopotrivă în versuri, proză, teatru. În același timp, aceștia au fost inițiatorii în publicis-tică, editori, conducători de reviste și ziare, autori de al-manahuri, călătoriitori de fol-clor și desputetori de arhive istorice, organizatori de soci-etați culturale, întemeietori de școli și ansambluri teatrale, într-un cuvînt, prin interme-diu lor lumea lua cont de pro-gresul general al culturii naționale române, de militanții de frunte ai unei literaturi aflate în pragul epocii mo-derne. Cărturarii vremii au în-țeles însemnătatea schimbului de idei, cu atât mai mult cu cît majoritatea lor au studiat în Franța, Germania, Italia, Elveția. Cunoșcătorii ai citorva limbă străine, călători neob-siți, scriitorii acestei epoci au fost nepotoliti înscoditori, au văzut, au consemnat și au căutat să sprijine înan-tarea în ritm grăbit spre cîștigurile civilizației a po-porul lor. În același timp însă au înțeles că și valorile naționale pot la rîndul lor îmbogăți cultura europeană a vremii. Circulînd ei însiși, au devenit conștienți de necesi-tatea circulației a creațiilor lor. Dezideratele cetățenești, idealurile patriotice ale scri-to-riilor români, izvorite din diversificarea atribuțiilor ce și le-au asumat singuri în epocă au dus la traducerea propriilor opere în alte limbă. Și într-adevăr, pînă în preajma înfăptuirii unirii Tă-rilor Române (1859), scriitorii noștri au fost aceia care în primul rînd au tradus litera-tura română peste hotare, atrăgînd în acest fel atenția asupra ei. Astfel se întîmplă cu Epistolele lui Ion Eliade Rădulescu, cu Cîntarea Româ-niei de Alecu Russo, cu Re-forma socială la români a lui N. Bălcescu, cu versurile lui D. Bolintineanu și Cezar Bolliac. Sint tîlmăcite apoi, rînd pe rînd, scrierile celei mai de seamă ale lui Costache Negruzzi, Gheorghe Asachi, Ion Ghica, Grigore Alexan-drescu. Majoritatea acestor scriitori au poșisit, după Re-voluția de la 1848, în capi-tala Franței, de unde, prin ac-tivitatea politică și prin crea-tura literară, au explicat infrin-gerea revoluției, în același timp însă aflîndu-se „în slujba nației”, au pregătit terenul în vederea Unirii Principatelor.

Mai tîrziu, în decursul vremii, și alte scrieri ale lor, ca și ale altor creatori, au fost tîlmăcite, figurînd în cele mai de seamă antologii de litera-tură română aparute în fran-ceză, italiană, germană, rusă.

Alecsandri este primul poel român care, aproape com-plet în numeroase limbă, creația sa ajungînd astăzi să fie cunos-cută și interpretată în 30 de țări și pe 50 de scene ale lumii, din Peru în Finlanda, din Uru-guay în Japonia, din Grecia în Argentina, din China în Co-lumbia. În acest fel, credem că autorul „Scrierilor pierdute” este cel mai cunoscut scriitor român pe meridianele lumii.

O anumită răspîndire a au-torului și unele creații ale lui George Cosbuc, Alexandru Ma-cedonski, Ion Slavici, Barbu Ștefănescu Delavrancea, care fac trecerea spre literatura se-colului al XX-lea. Scriitorii din acest secol pătrund masiv în conștiința lumii. M. Sadoveanu este tradus în 44 de limbă, Liviu Rebreanu în 20, Tudor Arghezi în 17 limbă, urmînd numeroși alți scriitori, dintre care Lucian Blaga, Cezar Petrescu, George Eminescu, Cam-il Petrescu au fost răspîndiți în 7-8 limbă. O listă a scri-to-riilor din perioada interbelică tradusă în limbile de circulație sau în țările vecine indică o cifră grăitoare: 114 creatori. Menționăm între lucrările solici-tate peste hotare: Baltagul, Bordeleii, Răscoala, Ion, Pă-durea spinuzărilor, Enigma Otiliei, Calea Victoriei, Sim-foina fantastică.

4. CE OPRIM?

În ultimele două decenii li-terele românești au continuat să se impună în circuitul in-ternational al valorilor. Și aceasta, deoarece terenul fusese pregătit dinainte de scriitorii români care au atras atenția — în special prin intermediul limbii franceze în care au scris — asupra unei specificități artistice demne de luat în seamă. Să cităm în acest context: nume ca: Hélène Va-careanu, Anna de Noilles, Tris-tan Tzara, Benjamin Fondaine, Panait Istrati, Ilarie Voronea,

Ștefan și XIX. Universalitate-tea poetului român a fost do-vedită și de Rafael Alberti și Maria Teresa Leon în prefața la volumul de versuri tradus de ei, de cercetătoarea ita-liană Rosa del Conte într-o carte despre Eminescu și, re-cent, de Alain Guillemlou.

La rîndul său, Ion Creangă s-a bucurat de o primire una-nimă peste hotare. În afara numărului mare de traduceri, scriitorul român a suscitât in-teresele caracterizării. Pentru a fi universal nu înseamnă numai a fi răspîndit în nu-meroase ediții peste granițele țării, ci a aduce în cadrul literaturii universale o noă specifică, particulară, unică. Ceea ce aduce Creangă este, factura psihică robustă și op-timistă a țărănului din tinutul Neamului, păstrător al unor tradiții de înțelepciune mila-nară și de vîndicție, într-o exprimare bitră, sentențioasă. Pătrunderea în literatura uni-versală se datorește faptului, explicat de G. Călinescu: „Ion Creangă este intuii scriitor român ieșit chiar din sinul poporului, scriind despre popor, însă ridicîndu-se la mijloacele marii arte”.

Scriitorul român aduce lite-raturii universale mai înții oameni și locuri din timpul copilăriei, asemîndu-se prin această preocupare cu Mark Twain din „Aventurile lui Tom Sawyer”, cu Anatole France din „În floarea vieții” sau cu Maxim Gorki din trilogia sa. Diferența constă în mediile descrise, în faturile psihice și în mijloacele artistice folo-site. Dar modul de exprimare a lumii lui Creangă, reală și în același timp fantastică, rî-mîne unic în literatura uni-versală. (Poate că aici ar fi locul, apropo de Creangă, să cităm autorul acelei „Rouma-nie intellectuelle contemporaine” evocată mai sus, care spune despre folclorul romă-nesc, comparativ cu folclorul altor popoare: „Legendele Franței sint mai sobre și mai hitre, cele ale Italiei mai vo-loase și mai sugubete; cele ale Germaniei mai romantice și mai naive; cele ale Româ-niei descriu sufletul național cu elanurile sale, exuberanta, imaginația ardentă, cu triste-țile voluptuoase, cu dezmi-erări de copil...”.

Despre aceleași legende Edgard Quinet scria în 1856: „Transmise dintr-un ev într-altul, păstrate cu sîntințe, respectate ca un cult, legendele rîmna cele mai străvechi arhive ale po-poarelor”. Și un ultim citat, de data aceasta aparținînd scrișului lui Lucian Blaga, care mărturisea cu emolie: „Vigoarea baladei, frăgezimea cîntecului, adîncimea prăpă-țioasă a proverbului, bogăția și finetea ariei populare, pro-prii sud-estului european, sint primite acolo ca fapte de ne-crezut. Elvețienii puși în fața unor tîlmăcări a „Mioriței”, a lui „Toma Alimos” sau a unor cîntece din Maramureș sau de pe Tîrnava s-au trans-figurat de emoție ca în pragul unui miracol. După ani de se-dere în țara alpină, am avut pentru întia oară norocul de a auzi pe elvețienii vorbind în superlativ”.

La aceeași epocă în care lu-mea căpăta revelația lui Crean-gă, și celălalt scriitor din tri-pleta de aur a literelor ro-mâne, I.L. Caragiale, era tradus în numeroase limbă, creația sa ajungînd astăzi să fie cunos-cută și interpretată în 30 de țări și pe 50 de scene ale lumii, din Peru în Finlanda, din Uru-guay în Japonia, din Grecia în Argentina, din China în Co-lumbia. În acest fel, credem că autorul „Scrierilor pierdute” este cel mai cunoscut scriitor român pe meridianele lumii.

O anumită răspîndire a au-torului și unele creații ale lui George Cosbuc, Alexandru Ma-cedonski, Ion Slavici, Barbu Ștefănescu Delavrancea, care fac trecerea spre literatura se-colului al XX-lea. Scriitorii din acest secol pătrund masiv în conștiința lumii. M. Sadoveanu este tradus în 44 de limbă, Liviu Rebreanu în 20, Tudor Arghezi în 17 limbă, urmînd numeroși alți scriitori, dintre care Lucian Blaga, Cezar Petrescu, George Eminescu, Cam-il Petrescu au fost răspîndiți în 7-8 limbă. O listă a scri-to-riilor din perioada interbelică tradusă în limbile de circulație sau în țările vecine indică o cifră grăitoare: 114 creatori. Menționăm între lucrările solici-tate peste hotare: Baltagul, Bordeleii, Răscoala, Ion, Pă-durea spinuzărilor, Enigma Otiliei, Calea Victoriei, Sim-foina fantastică.

5. FERTILITATE

Suprins timp de șase luni, din octombrie 1966 pînă în aprilie 1967, fenomenul literar românesc a fost prezent pe multe meridiane ale lumii, prin volumele de proză și versuri de Liviu Rebreanu, Pană Istrati, Eugen Barbu, Maria Ba-nus, traduse în engleză, turcă, franceză, în chipul acesta, cele trei romane reprezentative ale lui Rebreanu sint publicate în Anglia (ultimul epărut fiind „Pădurea spinuzărilor” în tîlmăcirea lui A. V. Wise). „Kira Kiralina” a ajuns la a 4-a edi-ție în limba turcă, unde Pa-nait Istrati este situat, ca răs-pîndire, imediat după Dosto-levski. În acest răsîmp au văzut lumina tiparului încă două antologii de lite-ratură română publicate în Statele Unite și Italia. Prima, Introduction to Romanian Literature, realizată de J. Steinberg, cuprinde povestiri și fragmente în proză de la Ion Creangă la Fănuș Neagu, cea de a doua, Poeti romeni del dopoguerra, înglobează, sub semnătura autorizată a lui Ma-rio de Micheli, 54 de poezi, în-tre care figurează la loc de cinste Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Pillat, Adrian Maniu, Al. Philippide, Eugen Jeheleau-nu, Miron Radu Paraschivescu, Ion Brad sa.

Să adăugăm și „numărul ro-mânesc” al revistei americane „The Literary Review”, în care, după prefața substanțială a lui Zaharia Stancu, figurează 11 prozatori și 17 poezi. Numeroase poezii și proze românești au apărut în aceste șase luni în revistele sovietice și fran-ceze, germane și italiene, cu-bane și iugoslave, iraniene și engleze, ca să nu cităm decît câteva limbă care au onorat în această vreme literatura ro-mână clasică și contemporană.

Un impresionant omagiu este adus lui Tudor Vianu prin publicarea la Bruxelles a unui volum de studii. Gino Lupi a în-țeles cursul său despre litera-tura română din secolul al XX-lea, Mario Ruffini a publi-cat câteva largi articole ca a-celea despre Antim Ivireanu și Vasile Alecsandri, în timp ce „Frankfurter Allgemeine Zeit-ung” a publicat o interesantă pagină consacrată raporturilor româno-germane, semnăță de prof. Klaus Heilmann, directo-ru seminarului de romanistică din Marburg, unde, alături de capitolele despre Măiorescu, Eminescu, Caragiale, Blaga, sint menționați creatorii ea G. Călinescu, Marin Preda, Eugen Barbu, N. Labis. Comparativ cu răspîndirea literaturii într-o jumătate a anului 1965, un deosebit de rîndnic pentru cir-culația literaturii române în lume, perioada pe care am tre-cut-o succint în revistă este mai puțin bogată. Ea multimese însă prin varietatea tîlmăcîrilor, prin diversitatea limbilor unde au pătruns pro-ductii în proză și versuri, prin constanța cu care fenomenul românesc rămîne o prezență pe glob. Chiar și ritmul acesta, al ultimilor luni, văzut într-o perspectivă de 10-15 ani, ne determină să credem că lit-eratura română își va căpăta locul pe care, pe drept cuvînt, îl merită în contextul amplu și durabil al literaturii universale.

TEZAUUR

SAU O LITERATURĂ NAȚIONALĂ ÎNTR-UN CIRCUIT UNIVERSAL

IOAN GRIGORESCU
VICTOR CRĂCIUN

diana, Marin Sorescu și Ște-fan Bănușescu. Firiți de obo-seala drumurilor, îmbătați de frumusețe, cu multu-mirea în suflet că pre-tindîndi fuseseră primii ca-tineri ambasadori ai unei literaturii știute și respectate. Ecourile la prezența lor lite-rară în Franța, intrizitate ca orice ecouri, ne-au ajuns abia în aceste zile și glasul lor are timbrul entuziasmului. Și alți poezi și prozatori români, abia traduși în franceză, au stîrnit pentru editorii și cititorii fran-cezei emoția revelației. Eugen Barbu, Romulus Vulpescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Ion Băiesu, Ecaterina Oproiu, veniți după memorabilele în-tîlniri cu Arghezi, ori după traducerea din opera lui Za-haria Stancu, Geo Bogza, Marin Preda și Titus Popo-voici, au reușit să se impună priverilor pline de exigență drept cotinuatori ai unei lite-raturii mari, viguroase, care are de spus un cuvînt al ci-propriu, în corul literaturilor popoarelor.

La Sofia, anul trecut, alcă-tuiri unei antologii a nu-velei contemporane românești ne mărturiseau că se găsesc într-o adevărată dificultate de alegere, nevoiți să arate în cuprînsul unui singur tom voluminos, e drept, întreaga înflorire a genului scurt în proza noastră de actualitate.

Roumanie intellectuelle con-temporaine”, editat la Paris în 1912, o sinteză a literaturii și artelei românești la acea epocă, făcută de un subtil cunoșcător al țării noastre, căruia nu i-a scăpat nici cel mai puțin semnificativ simptom al evoluției unei culturi în plină afirmare modernă. Știindu-i trecutul, ineputzabi-lele resurse ale folclorului, marea bogăție a cronicilor medievale, acest prea puțin cunoscut prieten al literaturii române a avut țarea ivorită din dragoste și studiu să afirme nume și opere aproape necunoscute în lume la acea vreme, să prezică impunerea și consacrarea unor poezi care atunci se aflau la primele lor iscalituri pe copertile unor opere de tinerete. Cuvintele lui despre Goga și Arghezi sint, în acest sens, edifică-toare. În cincizeci și cinci de ani, cîți s-au scurs de la apar-iția acestui lucrări, multe din prezicerile criticului și scri-to-riului francez s-au adevărit, și astăzi, dacă ar mai trăi, acest încrezător prieten al culturii noastre ar avea, credem, satisfacția supremă a unei investiiții morale care a rodit înșutit.

În circulația universală a valorilor, dacă este important ce și cit preiei, nu mai puțin contează ce și cit oleri. O literatură care doar asimilează, oricît de creator și-a

doză războale mondiale. Acest lucru este necesar tocmai pentru a putea compara cu luciditate și simț de răspun-dere uriașul progres făcut în anii socialismului în popula-rizarea largă și multilaterală a artelei și scrisului romă-nesc în lumea întreagă; toc-mai pentru a ne oleri nouă însine valori de comparație, tocmai pentru a înțelege ade-vărată și profunda semnifica-ția a felului în care, preluînd tot ceea ce cultura omenirii are mai valoros, înțelegem să olem-ni ceea ce noi însine avem mai bun, mai reprezentativ, mai demn de a intra în pa-trimoniu comun al umanității.

2. RECUNOAȘTERE

Unul dintre primele acte de recunoaștere europeană a cul-turii române s-a produs atunci cînd, la anul 1714, Dimitrie Cantemir a fost ales membru al Academiei din Berlin. Re-cunoașterea urma ca o încu-nunare a activității acestui ilustru personalități din isto-ria culturală a românilor, dar avea în același timp și o semnificație mult mai largă. Se recunoștea, în fond, capa-citatea creatoare a unui popor care se impunea tot mai mult atenției lumii.

În contextul oficializării slavonei ca limbă de cult și de cancelarie, pe lingă dez-avantajele impuse de neînțele-

prin care acesta, aflat bolnav, cerea un medic și a contri-buit la cunoașterea istoriei moldovenilor într-un moment în care figura lui Ștefan cel Mare se impusese în întreaga Europă.

Au circulat, de asemenea, în alte țări, și cronicile scrise în limba slavonă de Macarie, Eftimie și Azarie, apoi Cronica moldo-rusă, o anexă la letopisetul Voskresenskaia Lie-topis, Povestirea despre Dra-cula Voievod, Invățăturile lui Neagoe Vodă Basarab către fiul său, Teodosie. Cu privire la istoria Țării Românești pre-zintă o deosebită importanță Cronica lui Mihail Viteazul din care nu s-a păstrat origi-nalul slavon, ci o prelucrare latină a diplomatului Baltazar Walther-junior; Brevis et vera descriptio rerum ab... Ion Mi-chaele, Moldaviae, Transalpi-nae sive Valachiae Palatino-gestarium. S-ar putea înțipla ca alături de informațiile ob-tinute pe cale orală, un exem-plar al acestei cronici, tipă-rite la Götting în 1699, să fi ajuns la îndemîna lui Lope de Vega și să devină docu-ment în vederea realizării piesei Prodigioso Principe Transilvano, în care este evo-cată figura lui Mihail Viteazul.

Cu umanistul Nicolaus Olu-hius cultura română dă o primă personalitate de ecou în Europa. Urmează cronică-riul Miron Costin, autor și al-

ficie, istorice, literare și în alte limbă, subliniînd nevoia de schimburi între popoare, spre facilitarea cunoașterii și dezvoltării reciproce. Dintre acestea, două i-au adus faima în lumea culturală a vremii: Descriptio antiqui et hodierni Slatius Moldaviae și Incre-menta atque decremēta aulae othomanicae, aceasta fiind prima sinteză despre istoria Turciei, răspîndită în toate limbile de mare circulație. (Ea este tipărită în engleză la 1734-1735, franceză la 1743, germană la 1745, urmînd tîlmăciri în limbile rusă și italiană).

Să adăugăm la toate acestea faptul că în secolele XV—XVIII, în Țările Române au fost tipărite numeroase scrieri de cult, laice și didactice. În limbile slavonă, greacă, ar-mănană în sprijinul cultural al popoarelor vecine sau mai în-departate, vorbitorie ale aceor-tor limbă, și care nu aveau la îndemîna tipografii.

În sfîrșit, ultimul moment premergător dezvoltării litera-turii române moderne a fost cel al Școlii ardelen, a illu-minismului românesc cum pe drept cuvînt i-a numit profeso-ru Dimitrie Popovici, într-o carte, în limba franceză, dedi-cată acestei perioade. Repre-zentanții Școlii ardelen, în unele lucrări scrise în limba latină, au adus contribuții